

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2021

Lenka Slepíčková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Nucené vysídlení německého obyvatelstva
z Československa v dobovém tisku**

Bakalářská práce

Autor práce: Lenka Slepíčková

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Soudobé dějiny

Vedoucí práce: PhDr. Petr Šafařík

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla použita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Kladně dne 12. 2. 2021

Lenka Slepíčková

Bibliografický záznam

SLEPIČKOVÁ, Lenka. *Nucené vysídlení německého obyvatelstva z Československa v dobovém tisku*. Kladno, 2021, 50 str. Bakalářská práce (Bc). Universita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Šafařík.

Rozsah práce: 86 973 znaků

Anotace

Bakalářská práce analyzuje problematiku odsunu německého obyvatelstva z poválečného Československa v dobovém tisku v letech 1945-1946. K analýze byly vybrány deníky čtyř povolených politických stran - Rudé právo (Komunistická strana Československa), Právo lidu (Československá strana sociálně demokratická), Svobodné slovo (Československá strana národně socialistická) a Lidová demokracie (Československá strana lidová), jejichž články obsahovaly informace o odsunu. S využitím diskurzivní analýzy práce zkoumá způsob oslovení čtenářů, jak byla v člancích otázka nuceného odsunu prezentována, zda se jednalo o přední téma či nikoliv a zda podání těchto událostí bylo ovlivněno programy politických stran s využitím jejich ideologické propagandy a politickou náladou doby. Práce klade důraz na média v poválečném období, která procházela očištěním od nacistických kolaborantů a celkovou restrukturalizací a jejich fungování v souladu s poválečným politickým systémem. Pro pochopení širšího kontextu je v práci uvedena historie česko-německých vztahů po konci druhé světové války. Zabývá se Košickým vládním programem, ve kterém byla uvedena rámcová pravidla postupu vůči německému obyvatelstvu, což byl počátek legalizace vysídlení německého obyvatelstva z poválečného Československa, završený klíčovým rozhodnutím Postupimské konference. Taktéž jsou uvedeny dva způsoby realizace, a to spontánní divoký odsun ihned po ukončení války a řízený pod záštitou vítězných mocností, zvláště pak Sovětského svazu. V bakalářské práci jsou analyzovány články, které přináší tehdejšímu čtenáři aktuální a ucelený obraz o politickém pozadí a odsunu německého obyvatelstva z Československa.

Klíčová slova

Odsun, Sudety, média, národnost, vyhnání, politické strany, deníky.

Annotation

The bachelor thesis analyzes the issue of expulsion of the German population from post-war Czechoslovakia in the periodical press between the years 1945-1946. The periodicals of four permitted political parties were selected for analysis - Rudé právo (Communist Party of Czechoslovakia), Právo lidu (Czechoslovak Social Democratic Party), Svobodné slovo

(Czechoslovak National Socialist Party) and Lidová demokracie (Czechoslovak Peoples Party), whose articles contained information on deportation. Using discursive analysis, the thesis examines what language form was used to address readers, how the issue of forced expulsion was presented in articles, whether it was a leading topic or not, and whether the presentation of these events was influenced by political party programs using their ideological propaganda and political mood of the time. The work emphasizes the media in the post-war period, which went through a cleansing process of Nazi collaborators and overall restructuring and their functioning in accordance with the post-war political system. To understand the broader context, the work presents the history of Czech-German relations after the end of World War II. It deals with the Košice government program, which was central to the legalization of the displacement of the German population from post-war Czechoslovakia, crowned with the key decision of Postupim Conference. There are also mentioned the two methods of implementation, namely the spontaneous expulsion which occurred immediately after the end of the war and the controlled one under the auspices of the victorious powers, especially the Soviet Union.

Keywords

Deportation, Sudetenland, media, nationality, displacement, political parties, periodicals.

Title

The forced displacement of German population from the post-war Czechoslovakia in period press.

Obsah

Úvod.....	8
1. Metodologie výzkumu.....	9
2. Česko-německé vztahy a odsun.....	10
2.1 Historie česko-německých vztahů.....	11
2.2 Košický vládní program.....	17
2.3 Divoký odsun.....	18
2.4 Organizovaný odsun.....	20
3. Média v poválečném Československu.....	23
3.1 Restrukturalizace a personální očista médií	23
3.2 Poválečný politický systém a politické strany.....	26
4. Odsun v dobovém tisku	27
4.1 Právo lidu	27
4.2 Rudé právo.....	32
4.3 Svobodné slovo.....	36
4.4 Lidová demokracie.....	39
5. Vyhodnocení.....	41
Závěr	44
Summary.....	46
Seznam použité literatury.....	47

Úvod

Češi a Němci. Dva národy, které spolu sdílely území po mnohá staletí. Lze s jistotou říci, že ne vždy poklidně a dobrovolně. Cílem práce je představit ucelený pohled na téma odsunu Němců v nejčtenějších dobových denících a analyzovat, jak bylo toto téma prezentováno a jaký celkový obraz si o něm mohla tehdejší veřejnost udělat. Bakalářská práce si klade několik hlavních otázek. Jak často se deníky tématu odsunu věnovaly a zejména zda bylo téma využíváno k politické propagandě? Jaký byl použit způsob oslovení čtenáře? Byl rozdíl mezi informacemi o tzv. divokém odsunu a poté organizovaném odsunu? Jak se deníky stavěly k násilí na Němcích v době divokého odsunu?

Ve své první části se práce věnuje historickým událostem soužití českého a německého národa, konci druhé světové války a následně politickým vývojem, který vedl k uznání odsunu jako práva Čechů a Slováků skoncovat s historicky „nepřátelskými“ menšinami na jejich území a vytvoření bezproblémového národnostního státu. Druhá část je věnována poválečné očistě médií od kolaborantů nacistického režimu a obnově demokratického tisku. Dále se věnuje poválečnému politickému systému, jeho organizaci, cílům a obnově politických stran. Poslední, třetí část práce, představuje vybrané články z denního tisku, které se věnují divokému a následně organizovanému odsunu v letech 1945-1946. Zkoumá obraz celého odsunu bezprostředně po válce, od neutichajících roztržek v pohraničí, po problémy s přijetím vysídlenců v okupačních pásmech spojenců v Německu vzhledem k nepřízni počasí v zimních měsících. V návaznosti na stejné historické události hledá v denících doplňující fakta, vytvářející úplný obraz jedné z nejzásadnějších událostí v dějinách československého národa, která znamenala tečku za mnohaletou historií česko-německého soužití. Získaná fakta jsou shrnuta v závěrečné části práce tak, aby byl předložen celý obraz odsunu dostupný dobovému čtenáři a byly vidět rozdíly v interpretaci odsunu ve všech čtyřech předložených denících.

Odborné literatury k odsunu Němců existuje nepřehledné množství. Historická fakta k otázce soužití obou národů a cestě k odsunu čerpá bakalářská práce zejména z rozsáhlé publikace Adriana von Arburga a Tomáše Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-51*, jejichž několikadílná publikace je zdrojem informací pro každého, kdo se tímto tématem zabývá nejenom profesionálně, ale i pro vlastní sebevzdělání. Velmi cennými informacemi o historických událostech jsou též knihy Tonyho Judta *Poválečná Evropa* a Jana Křena *Dvě století střední Evropy*. Tyto práce se však německé otázce v poválečném Československu věnují pouze okrajově, jsou ovšem důležité pro vytvoření představy o celkové náladě společnosti po válce a pochopení jejího smýšlení. Toto téma se dotýká nejen historie

národů, ale i historie práva a politiky. K této práci posloužily knihy Muriel Blaive, Jana Kuklíka, Reného Küplera a Volkera Zimmermana, které poskytly nezbytné informace o tzv. Benešových dekretech a politice sudetských Němců. V neposlední řadě bych ráda zmínila knihy *Dějiny českých médií* a *Dějiny českých médií 20. století* autorů Petra Bednaříka a kol. a Jakuba Končelíka a kol., které umožnily pohled do historie médií na území našeho státu od prvních krůčků až po moderní média dnešní doby. K analýze článků z dobových deníků byly použity elektronické archivy Fakulty sociálních věd UK, Moravské zemské knihovny a Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem, ve kterých se nacházejí naskenované výtisky Rudého práva, Práva lidu a Lidové demokracie. V případě deníku ČSSD Právo lidu z let 1945-1946, vzhledem k jeho nedostupnosti elektronicky, poskytla veškeré potřebné materiály Národní knihovna ve formě mikrofilmu.

1. Metodologie výzkumu

K výzkumu daného tématu byla využita diskurzivní analýza. Tento typ analýzy se též může definovat jako „strategie mezi mnoha přístupy“, která má široké využití v sociálních vědách. Nejedná se o striktně určenou metodu, spíše o „sít“ výzkumů, které se navzájem prolínají a doplňují.¹ Výzkum se zaměřuje zejména na kvalitativní metodu, kdy jsou vybrány určité specifické texty a ty poté podléhají hloubkové analýze, aby bylo možné pochopit celkový obraz zkoumané události.² Diskurzivní analýza nevychází z předdefinovaných kategorií. Vychází přímo z textu, ve kterém tyto kategorie objevuje. Jedná se o tzv. *bottom-up approach* a soustředí se na významy, které text může nabývat. Diskurzivní analýza vychází z lingvistiky a jde o hloubkovou interpretaci zkoumaného textu.³ To se jeví jak silnou stránkou diskurzivní analýzy, tak i její slabinou. Síla spočívá v důkladném zkoumání textů podrobně a do hloubky, ovšem to bývá obecně velmi pracné a časově náročné. Je třeba tedy vybrat určitý počet textů založených na stejné charakteristice. V případě diskurzivní analýzy platí, že „*dodavatelem významu*“ je text samotný.⁴ Jde o přístup, který na základě jazyka odhaluje ideologické pozadí.⁵

¹ FOUCAULT, Michel, *Řád diskurzu*, Agora 2006, str. 16-20.

² SEDLÁKOVÁ, Renáta, *Výzkum médií, Nejužívanější metody a techniky*, Grada 2014, str. 48-49.

³ MIESSLER, Jan, *Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*, Média a text II, Prešov 2008, <http://pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bocar1/subor/14.pdf>, str. 116.

⁴ MIESSLER, str. 117.

⁵ Tamtéž, str. 118.

V této práci se jedná o texty zmiňující odsun Němců z Československa. Je zkoumán jazyk, kterým jsou vybrané články napsány a zda obsah článků podléhá ideologii doby, ve které byly napsány. Dalším kritériem výběru článků bylo jejich umístění. K analýze textu posloužily nejvíce články na první a druhé straně deníků, kam redaktoři umísťovali nejdůležitější informace dne. Jedná se zejména o projevy prezidenta republiky a dalších vládních představitelů. Z těchto článků lze nejzřetelněji posoudit, jaké vlada zaujímala k odsunu Němců stanovisko a zda obsahovaly nejaktuálnější informace o technické stránce odsunu, času jeho počátku a ukončení včetně předpokládaného počtu osob. Z deníků byly dále vybírány články podle toho, zda přinášely naopak odlišnou a něčím zcela novou informaci, aby byl představen celý obraz odsunu, ne pouze na základě vládních usnesení. Tyto články přinášely více „lidský“ pohled na odsun a poukazyvaly na konkrétní problémy při transferu tolika osob. Jsou více emotivně zabarvené a figuruje v nich národní cítění a patriotismus.

Všechny vybrané články pocházejí přímo z dobových deníků a byly získány v podobě PDF dokumentů z elektronických online archivů. Práce tedy využívá originální dobové texty tak, aby zůstal zachován jazyk a styl projevu z let odsunu. Výběr článků nebyl nijak omezen na určité dny v týdnu, víkendy či svátky.

Použité články v uvedené práci slouží k představení odsunu ze všech dostupných pohledů a pomáhají tak vytvářet celek informací, který byl dostupný z novin tehdejšímu čtenáři.

2. Česko-německé vztahy a odsun

Období po konci druhé světové války představuje jeden z klíčových milníků v dějinách českých zemí. V této etapě proběhlo množství procesů, které natrvalo změnily základní rysy politického a společenského života. V nemalé míře tyto velké strukturální změny souvisely s přesuny velmi početných skupin lidí. V letech 1945–1951 bylo území dnešní České republiky zasaženo rozsáhlými migracemi.⁶

Největší migrační pohyby představovaly: útěk, vyhnání a vysídlení Němců v počtu více jak 3 miliónů osob a následný příliv Čechů z vnitrozemí a příchod dalších skupin (Slováků, českých a slovenských reemigrantů z ciziny, Židů, Maďarů aj.).⁷ Tyto procesy probíhaly

⁶ KLÁPŠTĚ, Jan, ŠEDIVÝ, Ivan, *Dějiny Česka*, Nakladatelství Lidové noviny 2019, str. 283.

⁷ JUDT, Tony, *Poválečná Evropa, Její historie od roku 1945*, Prostor 2018, str. 26.

současně a vzájemně se ovlivňovaly. Navíc byly centrálně sledovány a jednotně řízeny orgány tehdejší československé státní moci.

2.1 Historie česko-německých vztahů

Soužití českého a německého národa sahá hluboko do minulosti. Již v 80. letech 19. století probíhaly spory mezi českými a německými národně smýšlejícími aktivisty o jazykové a majetkové dědictví v českém pohraničí. Obě strany se snažily upevnit své teritorium budováním škol a intenzifikací národní identifikace u místních obyvatel. Oproti všem snahám o separaci národní identity byly statisíce českých obyvatel bilingvní a dokonce i řadu monolingvních obyvatel národnostní politika nezajímala. Přesvědčovat obyvatelstvo, aby se hlásilo výhradně k české či německé národnosti, stálo aktivisty spoustu práce a neúspěchů. Po dlouhém soužití bok po boku měli Češi a Němci mnohem více společného, než tvrdili nacionalisté jedné či druhé strany. Jejich dějiny spojovaly neustálé odkazy na ty druhé a sdíleli krajinu a politický kontext.⁸

Po první světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska se více než 3 miliony německých obyvatel Čech, Moravy a někdejšího Slezska ocitlo v situaci, která je vystavila značným politickým, sociálním a hospodářským změnám. Jejich začlenění do nově vzniklé Československé republiky se setkala s odporem nejen ze strany politických elit, ale i ze strany českého obyvatelstva. Celé spektrum německých politických stran požadovalo, aby jim na základě programu amerického prezidenta Woodrowa Wilsona z ledna 1918 bylo poskytnuto právo na sebeurčení a aby se pohraniční oblasti s většinovou německou populací připojily k Deutsch Österreich. To však vítězné mocnosti první světové války odmítly. Vláda nové samostatné československé republiky nebyla ochotna vzdát se strategicky významných a industrializovaných pohraničních území. V rámci udržení pořádku je dala v listopadu 1918 obsadit vojenskými jednotkami. Situace vyústila v přestřelky s oběťmi na životech na obou stranách. Sporná území byla definitivně přiřazena k Československu na základě saintgermainského míru z 10. září 1919.⁹

Velká část německé menšiny byla přesvědčena o tom, že jim bylo právo na sebeurčení odepřeno neprávem. To na jejich straně v důsledku vyvolalo nepřátelství vůči Československu. Od poloviny 20. let ovládaly sudetoněmeckou politiku dvě rozlišné koncepce. Na jedné straně

⁸ GLASSHEIM, Eagle, *Očista Česko – slovenského pohraničí, Migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech*, Academia Praha 2019, str. 27–28.

⁹ ZIMMERMAN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě, Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, ARGO PROSTOR 2001, str. 35.

stála Německá nacionálněsocialistická strana dělnická (DNSAP) a Německá nacionální strana (DNP). Ty vystupovaly celkově negativně proti československé vládě. Druhou stranu tvořily Německá sociálnědemokratická strana dělnická (DSAP), Křesťanskosociální strana lidová (CSV) a Svaz německých zemědělců (BdL). Tyto strany byly ochotny spolupracovat v rámci československé demokracie na zlepšení podmínek německé menšiny ve státě.¹⁰

I když se těmto aktivistickým stranám podařilo dosáhnout úspěchu, když byli do vlády jmenováni dva němečtí ministři, prof. Dr. Mayr-Hartig (CSV) do funkce ministra spravedlnosti a prof. Dr. Spina (BdL) jako ministr veřejných prací, národnostní rozpory tím překonány nebyly. Sudetoněmečtí politici pravidelně podávali stížnost Společnosti národů na fakt, že se německá menšina nemohla podílet na schvalování ústavy, je diskriminována a omezena ve využívání svého jazyka.¹¹

Česko-německé vztahy se zásadně vyhroutil nastupem Adolfa Hitlera k moci. Ve 30. letech měla hospodářská krize za následek nárůst členstva v DNSAP, jež se stále více podobala říšskoněmecké NSDAP. Československá vláda zareagovala v únoru 1932 zákazem stranické pořádkové služby, tzv. Lidového sportu, která se význačně podobala oddílům SS. Hrozil též zákaz DNSAP a DNP, které byly podezřívány z protistátních aktivit. Tomu se obě strany rozhodly předejít svým rozpuštěním v roce 1933.¹²

V návaznosti na tyto události založil učitel a hlavní představitel Německé turnerské tělocvičné jednoty Konrad Henlein dne 1. října 1933 Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu. Do jeho nové strany vstoupila početná skupina z řad bývalé DNSAP a DNP a v parlamentních volbách v roce 1935 získalo Henleinovo hnutí 63 % hlasů všech německých voličů. V tu dobu se již na nátlak vlády přejmenovalo na Sudetoněmeckou stranu (SdP).¹³ Henleinova strana měla různé kontakty s nacistickým vedením již od roku 1935. Na konci roku 1937 podřídil Henlein politiku SdP kompletně Třetí říši. Ve své zprávě z 9. listopadu informoval Adolfa Hitlera o aktuálních otázkách německé politiky v Československu. Od toho okamžiku byla většina Němců žijících na území Československa zastoupena stranou, která se hlásila k nacionálnímu socialismu a usilovala o odtržení se od republiky.¹⁴

¹⁰ KURAL, Václav, *Češi, Němci, a mnichovská křižovatka*, Karolinum 2002, str. 81-82.

¹¹ ZIMMERMAN, str. 37.

¹² Tamtéž. str. 38.

¹³ KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, ŠEBEK, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova, Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*, Auditorium 2011, str. 16.

¹⁴ ZIMMERMAN, str. 39.

Československé pohraničí se stalo po anšlusu Rakouska v březnu 1938 hlavním objektem Hitlerova zájmu. S faktickým vznikem Velkoněmecké říše vyzval Konrad Henlein k národní jednotě Němců v Československu. Řešení česko-německého národnostního problému se na jaře a v létě 1938 stalo jedním z nejdůležitějších úkolů československé domácí politiky. Vláda zahájila jednání se Sudetoněmeckou stranou o možné úpravě postavení Němců v československém státě. Průběh jednání a jeho výsledky však ovlivňovala neochota henleinovců dospět k jakékoliv oboustranné dohodě, což stupňovali svými požadavky. Tento postoj byl přímým důsledkem strategie Adolfa Hitlera, který vyzýval vedení SdP, aby československé vládě záměrně kladlo podmínky, které nemohla přijmout. Tyto požadavky hodlala SdP předložit na nadcházejícím sjezdu strany v Karlových Varech, který byl plánován na 23. a 24. dubna 1938.¹⁵

Z osmi požadavků prvních sedm kopírovalo body předložené již v roce 1937 jako tzv. Zákony o ochraně národa, cílem posledního osmého požadavku však byla „plná svoboda přihlášení se k německému národnímu citění a duchu“. Tento paragraf otevřel cestu SdP k jejich cíli, a to k oficiálnímu zařazení árijského paragrafu do svých osnov. Napětí vyústilo v krizi, kdy československá vláda, na základě chybně vyhodnocených hlášení o pohybu německých vojsk, zmobilizovala 20. května 1938 část svých ozbrojených sil. O dva dny později jednal Frank a Henlein s ministerským předsedou Hodžou. Mobilizaci označili za porušování ústavy a dožadovali se splnění Karlovarských požadavků.

Ve snaze vyřešit sudetoněmeckou otázku v Československu vyslala Velká Británie do země diplomatickou misi pod vedením lorda Waltera Runcimana, která měla za úkol dosáhnout dohody mezi československou vládou a Henleinovou SdP. Na základě proběhlých jednání usoudil lord Runciman, že další společné soužití Čechů a Němců na jednom území není možné. To vedlo prezidenta Beneše s premiérem Hodžou k předložení západním diplomatům návrhu dohody o postoupení části území Německu. Z jejich společného zasedání v Downing street ve dnech 18.-19. září 1938 vzešel plán o odstoupení oblastí z více než 50 % německého obyvatelstva. Vláda tento návrh schválila 21. září 1938 pod hrozbou, že pokud nedojde k dohodě, bude si muset Československo řešit svůj konflikt s Německem vlastními silami.¹⁶

I přes všechny snahy československé vlády zamezit dalšímu válečnému konfliktu se zdálo, že přeci jen k válce dojde. Dne 23. září 1938 Hitler při schůzce s britským premiérem

¹⁵ KÜPPER, René, FRANK, *Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty*, ARGO 2012, str. 72-73.

¹⁶ KLÁPŠTĚ, str. 252.

Chamberlainem požadoval, pod pohrůzkou okamžité vojenské akce, postoupení daleko rozsáhlejších území, než bylo navrhováno ze strany Beneše a Hodži. Československá vláda ve večerních hodinách vyhlásila všeobecnou mobilizaci.¹⁷

Vyvrcholením těchto událostí se stala mnichovská dohoda. Ta vešla v platnost v noci z 29. na 30. září 1938. Západní mocnosti v ní nařídily československé vládě odstoupení Hitlerem požadovaného území Velkoněmecké Říše. To mělo začít neprodleně již 1. října, kdy německá vojska fakticky od 14 hodin začala obsazovat pohraničí. To neproběhlo bez násilí. Na československé občany zvláště pak útočily jednotky sudetoněmeckých ordnerů, které přepadávaly pohraniční stráž, střílely je či braly do zajetí. Nastal masový odliv obyvatelstva do „vnitrozemí“, který způsoboval sociální a hospodářské problémy. Situace vyústila obsazením zbylého území Československa armádou Velkoněmecké říše a nastolením Protektorátu Čechy a Morava.¹⁸

Zvláštní charakter mělo v Německem zabraném pohraničí postavení českého obyvatelstva. Češi byli v této oblasti podle oficiální statistických údajů početně nejsilnější národnostní menšinou. Určit skutečný počet česky mluvícího obyvatelstva je možné jen přibližně. Je třeba vzít v úvahu i skutečnost, že část lidí, kteří se před rokem 1938 hlásili k české, se během okupace z různých důvodů přihlásili k německé národnosti. To bylo patrně zejména v případě smíšených manželství. Představy nacistů o politice vůči české menšině nebyly z počátku jednotné a neexistoval ani zcela jasný program.¹⁹

Perzekuce českých občanů pokračovaly po určitou dobu ve větším měřítku po příchodu německých vojsk. Nic nenasvědčovalo tomu, že by Čechy v nových podmínkách čekalo něco jiného než jen represe. Na perzekuci českého obyvatelstva se podíleli především zfanatizovaní „domácí“ stoupenci pořádků, kteří touto cestou měli možnost satisfakce za svůj údajný dvacetiletý „útlak“ v Československém státě. Představitelům okupační moci ovšem v oficiálních prohlášeních záleželo na zklidnění situace a získání důvěry z řad českého obyvatelstva. Nacisté měli v programu zásadní transformaci vlastnických vztahů, vytvoření rozsáhlé půdní rezervy pro své kolonizační plány. V rámci prvních plánů v počátku okupace počítali s tím, že se v Protektorátu usadí až 150 000 německých rodin.²⁰

¹⁷ Tamtéž, str. 253.

¹⁸ KURAL, Václav, *Sudety pod hákovým křížem*, Ústí nad Labem 2002, str. 70-72.

¹⁹ ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 114-121.

²⁰ ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 125.

Německá kolonizace v Protektorátu, podobně jako v sousedních Sudetech, neměla však s ohledem na potřeby válečného hospodářství a nálady českého obyvatelstva velký úspěch. H. Himmler, říšský vůdce SS a současně říšský zmocněnec „pro upevnění německví“ prohlásil, že otázka německého osídlení bude mít po válce zásadní význam a že české a moravské země mají být do dvaceti let osídleny čistě německy. To mělo být realizováno v rámci tzv. Generálního plánu Východ (Generalplan Ost). Jednalo se o ucelený soubor opatření, jejichž většina měla být uplatněna po konečném vítězství Německé říše, s cílem provést dalekosáhlou sídelní a národnostní transformaci celého evropského prostoru ležícího na východ od Německé říše. Tento plán počítal s asimilací přibližně 50 % českého národa, vyjma ideologicky nepřizpůsobivých a rasově nevhodných obyvatel.²¹ Kdo spadl do této kategorie určovaly rasové zákony Třetí říše. Tyto megalomansky pojaté závěry zůstaly v převážné míře na papíře, ale měly však zcela konkrétní důsledky pro desetitisíce českých obyvatel. Jedním z nástrojů postupného zmenšení Čechy obývaného prostoru bylo podstatné rozšiřování a zřizování nových vojenských základen. V souvislosti s tím bylo postiženo 248 obcí a osad, z nichž bylo vysídleno na 80 000 českých obyvatel. Při svém návratu po skončení války, nacházeli Češi svá obydlí často zdevastovaná a poničená, přičemž jejich finanční náhrada, kterou obdrželi, byla vesměs neadekvátní. Jejich soudní spory o obnovu a příslušené kompenzační řízení se v řadě případů vlekla ještě léta.²²

Již v období před vypuknutím druhé světové války, zvláště pak po Mnichovské dohodě a zabrání Sudet nacistickým Německem a následně pak během okupace a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava vyvolalo hluboké rozhořčení v českém národním prostředí chování sudetských Němců. To oživilo v některých politických kruzích představy o trvalém oslabení německého vlivu v poválečné republice. Prezident Edvard Beneš spolu s jeho stoupenci v exilu i doma se záhy začali touto otázkou zabývat. S další existencí německé menšiny v budoucím národnostně českém státě se sice počítalo, ale předpokládala se její zásadní redukce, tj. dílčí vystěhování, respektive vnitřní přesídlení obyvatelstva. Za žádoucí se považovala spolupráce s demokraticky smýšlejícími Němci doma i v emigraci. V představách Edvarda Beneše závisel vývoj mezinárodní situace a jeho výsledek na snaze zajistit obnovení Československa v předmnichovských hranicích a v duchu zachování státoprávní kontinuity

²¹ ARBURG von, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*, část 1., časopis Soudobé dějiny XII/3-4, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2006, str. 325.

²² ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 195–201.

republiky. V tomto duchu se utvářely jeho představy o budoucích česko-německých poměrech uvnitř republiky.²³

V důsledku postojů Velké Británie a Francie k mnichovské dohodě a jejím následkům byl prezident Beneš nakloněn alternativním řešením a taktickému postupu. První Benešovy návrhy k řešení „sudetoněmecké otázky“ zahrnovaly tři základní opatření, popřípadě jejich kombinace: 1. odstoupení některých okrajových teritorií státu; 2. částečné vysídlení starousedlého německého obyvatelstva; 3. zřízení samosprávných celků („kantonů“, žup) v pohraničí, jež byly osídleny německým obyvatelstvem a jejichž počet byl posléze ustálen na tři. První dva kroky se objevily již v souvislosti s krizovou situací v roce 1938. Například již dne 17. září 1938 vyslal prezident Beneš ministra Jaromíra Nečase na tajnou diplomatickou misi do Paříže (tzv. Nečasova mise neboli „pátý plán“) s úmyslem dát přednost menšímu zlu před větším. V rámci těchto návrhů se počítalo s přesídlením přibližně jednoho miliónu německých obyvatel, a dokonce odstoupení až šesti tisíc kilometrů německé říši.²⁴

Tyto Benešovy návrhy byly první předzvěstí k poválečnému řešení sudetoněmecké otázky, jelikož idea úpravy historických hranic vedoucí ke snížení počtu německého obyvatelstva v českých zemích má starší kořeny. Objevila se již v návrhu mladočeského politika Julia Grégra z roku 1888 a v úvahách českého sociálního demokrata Rudolfa Bechyně z roku 1918. Byla zmiňována v konceptu nacionálního demokrata Karla Kramáře a též tato idea nebyla cizí ani Tomáši G. Masarykovi. Když v letech 1942-1943 získal prezident Beneš od Spojenců předběžný, avšak nikoliv závazný příslib týkající se transferu většiny sudetských Němců po skončení války, neexistoval již praktický důvod, proč se k myšlence obnovené Československé republiky jako národnostního státu, v níž nebude zbytkům „nepřátelských“ menšin zaručeno speciální právo, veřejně nehlásit. V rámci dobových okolností byly prezentovány návrhy, které na základě nacistického vyrovnání s českou otázkou ospravedlňují postup k finálnímu vytlačení dávného protivníka z prostoru nového státního útvaru.²⁵

Aby byly ve střední Evropě nastoleny dlouhodobě stabilní poměry, rozhodly se západní mocnosti nastolit jiné a účinnější přístupy, jež vycházely z předpokladu, že etnický smíšená teritoria jsou příčinou různých rozbrojů. Proto mělo dojít k úpravám hranic a tím snížení rizik

²³ FROMMER, Benjamin, *National Cleansing, Retribution against Nazi collaborators in postwar Czechoslovakia*, Cambridge University Press 2005, str. 1-3.

²⁴ MANDLER, Emanuel, *Benešovy dekrety, proč vznikaly a co jsou*, Libri Praha 2002, str. 43.

²⁵ ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951* str. 197.

plynoucích z ponechání početných jinonárodních menšin v jejich původních územích.²⁶ Mnozí spojenečtí experti z okolí F.D. Roosevelta, nebyli schopni v úplnosti dohlédnout, kam až mohou vést nucené masové migrace v rozrušené poválečné době. Závažné problémy spojené s tímto tématem jim pochopitelně nebyly neznámé, argumentovali však tím, že jde o nezbytnou daň zaplacenou v zájmu udržení trvalého míru. Z jejich pohledu se masové přemísťování obyvatelstva dělo již v minulosti, jakož tomu bylo například v případě územního uspořádání poválečného Turecka po první světové válce, které řešila v roce 1923 tzv. Lausanská smlouva. V poválečném období vrcholila snaha o maximálně homogenní národní sídelní teritoria ve střední a jihovýchodní Evropě.²⁷

Politika exilové vlády vůči sudetským Němcům se přidržovala nejprve ideálu, že bude potřeba rozlišovat mezi osobami, jež se nějak provinily vůči státu, národu, a ostatními. Postupně však došlo k příklonu ke kolektivní vině Němců. Do popředí vystoupil požadavek, aby byli vysídleni i příslušníci německé národnosti, kteří nepatřili k okruhu lidí s aktivním podílem na nacistických represích a zradě státu, ale zároveň nebyli v době okupace ke státu plně loajální. Důležitým krokem k transferu Němců z Československa se stala jednání představitelů londýnské exilové vlády s komunisty a prezidenta Beneše v Moskvě v březnu 1945. Sověti se vyjádřili k požadavkům československé vlády kladně. Komunisté upozorňovali, že ačkoliv není v návrhu vládního programu otázka odsunu německého obyvatelstva konkrétně zmíněna, je tu řešena. Klement Gottwald uvedl sudetskou otázku jako tzv. „Kolumbovo vejce“.²⁸

2.2 Košický vládní program

Košický vládní program obsahoval základní zásady ve vnitrostátní a mezinárodní politice. V článku I. definoval vládu Národní fronty Čechů a Slováků jako vládu reprezentantů všech sociálních složek a politických směrů. Její existence byla limitována provedením všeobecných a přímých voleb do Ústavodárného shromáždění, jehož hlavním úkolem bylo vypracování nové československé ústavy. Další články programu se týkaly vybudování nové československé branné moci za asistence Rudé armády.²⁹

Článek IV. Stanovil linii zahraniční politiky, založené na spojení se Sovětským svazem ve smyslu československo-sovětské spojenecké smlouvy z 12. prosince 1943 a to

²⁶ ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951* str. 202-208.

²⁷ Tamtéž, str. 213.

²⁸ Tamtéž, str. 216.

²⁹ KUKLÍK, Jan, *Dějiny československého práva 1945-1989*, Auditorium 2011, str. 11.

v politické, vojenské, kulturní a ekonomické oblasti. Článek V. se dožadoval nahrazení současného byrokratického správního aparátu národními výbory. Zároveň požadoval zrovnoprávnění žen ve všech politických, hospodářských a kulturních sférách. Všeobecné volební právo mělo být přiznáno všem mužům a ženám po dovršení osmnácti let. Naopak pasivního a aktivního volebního práva měli být zbaveni v rámci retribučního zákonodárství všichni zrádci národa a kolaboranti.³⁰

Rámcová pravidla postupu vůči německému a maďarskému obyvatelstvu po vítězné válce stanovil Košický vládní program v článku VIII., kde bylo uvedeno, že československé občanství mělo být uděleno jen prověřeným lidem. Těm, kteří spadali do neproověřené kategorie, se ukládalo československé občanství zrušit. U osob německé a maďarské národnosti se předpokládalo, že budou souzeni či odsouzeni a následně zbaveni státního občanství a navždy vyhoštěni. Němci a Maďaři, kteří se na území československého státu nastěhovali po Mnichovu 1938

a nepodléhali trestnímu stíhání, měli být ihned vykázáni s výjimkou mužů a žen pracujících ve válečném období ve prospěch státu. Košický vládní program neměl v rámci sudetoněmeckého problému podrobně rozpracovaný plán. Čekání na dohodu velmocí vytvořilo jakési dočasné vakuum v této složité otázce, což se složky československé reprezentace snažily nějak zaplnit.³¹

2.3 Divoký odsun

V květnu a červnu roku 1945 docházelo na území Čech, Moravy a Slezska ke spontánním odvetným útokům na osoby německé národnosti bez rozdílu, zda spáchaly během válečných let zločiny proti českému národu či nikoliv. Většinou byly provázeny značným násilím. Tzv. divoké odsuny byly praktikovány ve všech krajích a z počátku byly tolerovány jak stávající vládou, tak i zahraničními spojenci. Němci byli zbaveni občanských práv. Bylo jim nařízeno nošení bílé pásky s písmenem „N“, kterou si museli pořídit na vlastní náklady. Následovala další řada diskriminačních opatření. Němci byli vyloučeni z veřejného života, byl jim zabaven majetek a nesměli cestovat veřejnou dopravou. Platil pro ně i zákaz návštěvy kina. Tato opatření byla ratifikována prezidentskými dekrety, které vzešly v podvědomí jako tzv. Benešovy dekrety.³²

³⁰ KUKLÍK, str. 12.

³¹ ARBURG von, STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 211-215.

³² STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Academia 1991, str. 50.

Dekrety prezidenta republiky jsou právní normy, které nejprve vzešly v Londýně. Prvníma dvěma ustanovil Edward Beneš exilovou vládu, jejímž předsedou byl zvolen dr. Jan Šrámek, Státní radu jako poradní sbor a sebe jako prezidenta. Po celou dobu, kdy fakticky neexistoval československý parlament, nahrazovaly prezidentské dekrety řádné zákony.³³

Následně byly dekrety vydávány první poválečnou vládou až do ustanovení Prozatímního národního shromáždění, které dekrety ratifikovalo. Řešily mimořádnou ústavní situaci, ve které se Československá republika nacházela. V březnu roku 1939 se de facto rozpadla a stala se součástí Velkoněmecké říše. Dekrety vydávané v Londýně řešily exilové státní zřízení a od roku 1944 poválečné obnovení právního řádu a státního zřízení osvobozeného Československa. Následné dekrety, vydávané již v osvobozeném Československu od dubna 1945 do října 1945 měly různorodý charakter a vycházely primárně z Košického vládního programu. Celkem se jednalo o 98 dekretů řešící otázky obnovy ústavy, hospodářství, státních financí, státního občanství, majetku německé a maďarské menšiny a potrestání kolaborantů a válečných zločinců.³⁴

Během divokého odsunu bylo německé obyvatelstvo soustředěno v provizorních sběrných a zadržovacích táborech. Kvůli špatným hygienickým podmínkám se v táborech velmi často množily nemoci. Nacházely se zde především ženy s dětmi a starší lidé, jelikož muži byli zabiti či jinak zmizeli ve válce. V táborech docházelo též k řadě zneužívání a znásilnění. Odsun prováděly armádní jednotky za pomoci místních úřadů. Němci dostali rozkaz vyklidit svá obydlí a předat cennosti a klíče českým úřadům. Ačkoliv bylo Němcům ze strany úřadů přislíbeno, že během internace budou jejich věci řádně uloženy do úschovy, v praxi vypadala situace úplně jinak. Cennosti zpravidla zmizely a klíče byly předány novým majitelům bytů a domů. Jen málo z těch německých občanů, kteří byli nuceni opustit své domovy, se později vrátilo domů.³⁵

Jedním z největších incidentů během divokého odsunu z Československa byl tzv. brněnský pochod smrti. Již koncem dubna 1945 docházelo ve městě k zatýkání Němců, zejména z řad těch, kteří byli považováni za zrádce a kolaboranty. Dne 11. května 1945 proběhlo velké soustředování německého obyvatelstva do provizorních ubytovacích zařízení. Velitel Národní bezpečnostní stráže, kapitán Bedřich Novotný, dal brněnským policejním revírům pokyn, aby již ten večer byli připraveni k odchodu z města všichni Němci starší dvanácti let. Výjimku

³³ MANDLER, Emanuel, *Benešovy dekrety, proč vznikaly a co jsou*, Libri Praha 2002, str. 18.

³⁴ BAIVE, Muriel, *Benešovy dekrety, Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí*, CeFRS 2003, str. 55.

³⁵ GLASSHEIM, str. 71-72.

tvořili pouze ti, kterým se podařilo prokázat se potvrzením od vyšetřovací komise o své loajalitě vůči československému státu.³⁶

Narůstající zlobu brněnských obyvatel vůči jejich německým sousedům podpořil i projev prezidenta Beneše z 12. května 1945 ve kterém prohlásil: „*Německý lid...tento národ přestal být v této válce už vůbec lidským...a jeví se nám už jen jako jediná velká lidská nestvůra. Tento národ musí stihnout za to všechno veliký a přísný trest...německý problém v republice musíme definitivně vylikvidovat.*“³⁷ Koncem května 1945 vyzvalo *Svobodné slovo* občany k protiněmecké demonstraci, na které byl vznesen požadavek na okamžitý odsun Němců z Brna. Pokud by úřady tuto výzvu ignorovaly, hrozila generální stávka.³⁸

První zmínka o faktickém vysídlení neproduktivního německého obyvatelstva z Brna padla na plenárním zasedání Národního výboru pro velké Brno 24. května 1945. Opatření vyústila vysídlením více jak 20 000 brněnských Němců v noci z 30. května na 31. května 1945. Kolona vysídlenců směřovala na jih do Rakouska. S sebou si mohli vzít pouze věci, které byli schopni sami unést, vyjma vkladních knížek a cenností. Předpokládalo se, že odsun bude probíhat za asistence policie, dělníků z brněnské zbrojovky, Národní bezpečnostní stráže a vojáků Rudé armády. U velitele pochodového proudu, majora Viléma Pistoria, proti pochodu protestoval zmocněnec rakouské vlády dr. Figdor, který zastával post konzula v Brně. Ten vládě hrozil odvetným vysídlením všech Čechů žijících na území Rakouska, pokud kolona Němců překročí rakouské hranice. Pochod a jeho organizaci provázela řada zmatků a rozporuplných pokynů ze strany úřadů. Ve finále brněnský pochod vyústil v 1 700 obětí na životech Němců.³⁹

2.4 Organizovaný odsun

Spojené státy a Velká Británie zastávaly názor, že vysídlení německého obyvatelstva se jeví jako žádoucí a zástupci vítězných mocností přistoupí na požadavky československé vlády. Otázka vysídlení Němců z Československa, Polska a Maďarska se projednávala na plenárních zasedáních Postupimské konference 21., 22. a 25. července 1945. Winston Churchill přednesl požadavek československé vlády o transferu přibližně 2,5 milionů osob. Po dohodě spojenců byli k jednání přizváni představitelé československé vlády a zúčastnění se shodli na tom, že se problematikou odsunu Němců budou zabývat ministři zahraničí vítězných velmocí.

³⁶ ARBURG von, STANĚK, *Organizované divoké odsuny*, str. 524.

³⁷ GLASSHEIM, str. 75.

³⁸ HAVEL, Jan, Kolektiv autorů, *Komu sluší omluva, Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví)*, Erika Praha 1992, str. 88.

³⁹ GLASSHEIM, str. 78-79.

Řešení se ujal zvláštní podvýbor, jehož členy byli G. Harrison za Velkou Británii, C. Cannon za USA a A.A. Sobolev za Sovětský svaz. Hlavním tématem byla především opatření, která měla zabránit nekontrolovatelným přesunům obyvatelstva do válkou zničeného Německa a zajištění, že následné odsuny proběhnou organizovaně a humánně.⁴⁰ Sovětský svaz, Spojené státy a Velká Británie uzavřely dohodu o dohledu nad „organizovaným odsunem“ zbývajících Němců na území Československa. Organizovaný odsun měl začít začátkem roku 1946. Češi společně s Brity, Američany a zejména Sověty plánovali administrativní, zdravotnickou a transportní infrastrukturu nového způsobu odsunu.⁴¹

Rozhodnutí Postupimské konference o transferu Němců bylo v Československu přijato s ulehčením. Veřejnost považovala souhlasné rozhodnutí Velké trojky za velké vítězství. Souhlasným rozhodnutím se zabývalo usnesení československé vlády z 3. srpna 1945, které vycházelo z názoru, že Postupimská konference rozhodla o odsunu veškerého německého obyvatelstva z území republiky bez rozdílu. Vláda byla připravena neprodleně vypracovat plán odsunu a předejít tak zbytečným průtahům. V souvislosti s urychlením veškerých příprav k neprodlenému odsunu poukazovala čs. vláda ve svém plánu na teroristické činy Němců jako byl dne 31. července 1945 požár v Ústí nad Labem či činnost záškodníků (tzv. vlkodlaků – *Werwolf*). Se zahájením transferu se počítalo po zakončení příprav doma i v Německu. Plán počítal s vysídlováním 200 000 osob každý měsíc v rozmezí jednoho roku. Němcům mělo být povoleno vyvázet movitý majetek a zajistit se mělo zásobování potravinami. Zorganizována měla být i zdravotnická pomoc během transportů. Vláda navrhovala vytvoření speciálního ústředního orgánu při Spojenecké kontrolní radě, který by řídil a dohlížel na příjem a přerozdělování vysídlenců.⁴²

S konceptem kolektivní viny nesouhlasil například Wenzel Jaksch. Svoji kritiku odsunu sepsal ve své knize *Europe's Road to Potsdam*, která se stala citovanou v sudetoněmecké historii. Dle názoru Jaksche podlehli představitelé západních mocností vlivu Stalina a souhlas s odsunem znamenal předání Československa do rukou Sovětského svazu.⁴³

Plánováním logistiky transferů bylo pověřeno Ministerstvo vnitra. Do transferů se hojně zapojoval nově vzniklý Osidlovací úřad, který byl formálně ministerstvu podřízený. Během prosince 1945 byly na shromažďování Němců připraveny krajské národní výbory. Povinností

⁴⁰ GLASSHEIM, str. 82.

⁴¹ Tamtéž, str. 85.

⁴² STANĚK, str. 93-94.

⁴³ Tamtéž, str. 98.

úřadů bylo zajistit, aby sebou Němci měli čisté oblečení, zásobu jídla na sedm dní a malý finanční obnos. Vybraní Němci měli povinnost hlásit se na seřadištích, tam byli zdokumentováni a přesunuti do sběrných center. Tam čekali na transport až po dobu tří dní. Důležitým faktorem pro plánování odsunu byl příliv nových osídlenců do českého pohraničí. Osídlovací úřad byl pověřen koordinací odjezdů a příjezdů. Tím zabraňoval přelidnění. V neposlední řadě dbala československá vláda na zachování maximálního povoleného počtu odsunutých tak, jak bylo schváleno v Postupimi, aby nedošlo ke ztrátě mezinárodní podpory pro totální odsun československých Němců.⁴⁴

Po usnesení Postupimské konference v podstatě definitivně ustaly divoké vysídlovací akce z jara roku 1945. Neznamená to však, že se situace pro Němce, stále setrvávajících na československém území, nějak významně zlepšila. I když jim bylo prozatím povoleno zůstat v republice, byli povětšinou násilně vyhnáni ze svých domovů a koncentrováni ve sběrných táborech, než přijde čas k odjezdu. V těchto táborech často panovaly velmi krušné podmínky, což neuniklo pozornosti zahraničních médií. Anglický list *Daily Herald*, patřící v té době vládnoucí straně *Labour Party*, otiskl zprávu významného zahraničního zpravodaje George Erica Rowa Gedyeho, která pojednávala právě o nelidských podmínkách panujících v táborech pro Němce v ČSR. Ačkoliv byl sám Gadye jedním z věrných stoupců Čechů před Mnichovem i po něm, napsal: „*Neobávám se, že bych mohl být obviňován ze sentimentální náklonosti k nacistům, jestliže tyto tábory označím za exces proti lidskosti a dobrému jménu československého národa.*“⁴⁵

Jedná se však o ojedinělou zprávu. Samotný divoký odsun Němců z území Československa a násilí páchané během jeho průběhu nebudil v zahraničních médiích velký ohlas. Jednou z příčin se jeví fakt, že pozornost lidí se soustředila na daleko větší událost – pád Třetí říše a konec nacistického režimu. To poutalo pozornost médií více než osud Němců na československém území. V zemi nepůsobilo mnoho zahraničních korespondentů. V červenci 1945 začaly být zájemcům z řad zahraničních novinářů udělovány akreditace, museli však projít pečlivým výběrem a neočekávalo se od nich, že budou referovat o něčem, co by vystavovalo novou vládu kritice. Pokud se přeci jen nějaká zpráva o špatných podmínkách Němců dostala na veřejnost, nevyvolávala ve čtenářích velké zděšení. Po zločinech spáchaných hitlerovským Německem nevzbuzovalo špatné zacházení s Němci negativní ohlas. Všeobecně se zahraniční

⁴⁴ GLASSHEIM, str. 90-91.

⁴⁵ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1939-1946*, Nymphenburger Verlagshandlung GmbH Mnichov 1974, str. 192.

tisk německé otázce vyhýbal, jelikož se jednalo o citlivou československou národnostní otázku.⁴⁶

3. Média v poválečném Československu

Po druhé světové válce figurovaly v Československu primárně dva druhy masových médií – periodický tisk a rozhlasové vysílání. Ta se v roce 1945 nacházela v nejednotné pozici. Na jedné straně byla média spojována s protinacistickým odbojem, kdy během Protektorátu vycházely různé nelegální tisky a zakázané rádiové vysílání a na druhou existovala řada titulů, které vycházely legálně a podílely se na propagandě nacistického režimu, a tím posilovaly okupační správu. Zejména tištěné noviny obojího typu byly hlavním mediálním prostředkem, jak občanům státu sdělit zprávy z domova a zahraničí.⁴⁷

3.1 Restrukturalizace a personální očista médií

Média se aktivně zapojovala do veřejného života bezprostředně po konci války nejen v Praze, ale i v ostatních městech. V květnu roku 1945, když selhala infrastruktura a nefungovalo železniční ani poštovní spojení, ujal se organizací veřejného života rozhlas. Vysílal zprávy a výzvy, pomáhal lidem vracějícím se z koncentračních táborů a pátral po pohřešovaných osobách. Média však stála před nelehkým a zdlouhavým procesem očisty od nacistické minulosti a vyrovnávání se s těmi, kteří aktivně okupační režim podporovali. Personální očista a restrukturalizace médií jsou dva klíčové procesy, které charakterizují vývoj a obnovu svobodného tisku v květnu 1945. Úprava a přejmenování tisku byl proces poměrně rychlý, očista personální byl proces mnohem složitější.

Nová vláda se ujala vlády osvobozovaného Československa již 4. dubna 1945. Premiérem se stal velvyslanec v Sovětském svazu Zdeněk Fierlinger, vůdce levého křídla ČSSD, a svůj politický vliv zúročili především komunisté, kteří obsadili ve vládě osm ministerských křesel. Své zastoupení po třech křeslech měla totiž nejen KSČ, ale i Komunistická strana Slovenska. Sociálnědemokratický premiér, ministr obrany údajný nestraník Ludvík Svoboda patřil též mezi její sympatizanty. KSČ se v poválečném období rozvíjela v nejsilnější politickou stranu, která v roce 1946 čítala na milion členů.⁴⁸

⁴⁶ BRÜGEL, str.187-188.

⁴⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií, Od počátku po současnost*, Grada 2011, str. 222-223.

⁴⁸ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Portál 2010, str. 114.

Zakladatelským dokumentem se stal Košický vládní program – programové prohlášení vlády ze dne 5. dubna 1945. Ten deklaroval vedle potrestání kolaborantů a vysídlení Němců i politickou a morální očistu veřejného života ve všech jeho sférách od škol až po média a žurnalistiku. V mediálním světě vstoupila do očištného procesu zejména novinářská organizace. Národní svaz novinářů, který působil během Protektorátu, byl nahrazen Svazem českých redaktorů. Ten byl ustanoven dne 19. května 1945, ale již 23. června 1945 změnil název na Svaz českých novinářů. Předsedou svazu se stal šéfredaktor tisku Ústřední rady odborů Otakar Wunsch. Valná hromada svazu se uskutečnila 17. března 1946. Na jejím základě vznikaly pobočky Svazu českých novinářů v místech, kde se sdružovalo dvacet a více novinářů, např. Brno, Ostrava, Hradec Králové). Vznikaly odborné sekce, sdružující novináře se stejným zaměřením.⁴⁹

Nově bylo ustanoveno ministerstvo informací, které řídilo rozhlasové vysílání, tisk a kinematografii. Prvním ministrem informací byl komunistický novinář a politik Václav Kopecký, blízký spolupracovník Klementa Gottwalda a spoluautor kulturněpolitické části Košického vládního programu. Ten do vedoucích funkcí ministerstva dosadil respektované umělce jako například básníka Vítězslava Nezvala či spisovatele Ivana Olbrachta. Základním kamenem obnovy fungování tisku v poválečném Československu byla zásada, kdy tisk vycházející v národním zájmu nesmí být předmětem výdělečného podnikání a musí spadat pod státní dohled. Důležitým nástrojem regulace tisku se stala regulovaná řízená distribuce papíru. V rámci poválečného nedostatku papíru byl distribuován ministerstvem informací pouze schváleným periodikům.⁵⁰

Komise pro personální očistu médií, která spadala pod ministerstvo informací, zasedala od 11. května 1945 do února 1946. Figurovali v ní nejen novináři aktivní v zahraničním a domácím odboji, ale i ti, kteří byli vězněni v koncentračních táborech. Komise vydávala potvrzení o bezúhonnosti, která byla podmínkou pro další členství v novinářské organizaci. Stejný systém byl praktikován i v případě ostatních kulturních oborů, a to skrze svazy divadelníků, filmových umělců či spisovatelů.

V případě novinářů rozlišovala komise čtyři druhy provinění. Za návštěvu společného klubu německých a aktivistických novinářů, tzv. Presseklubu, udělovala pokutu 100 Kč.⁵¹ Takto získané prostředky rozdělával ministr Kopecký mezi pozůstalé novinářů, kteří zahynuli

⁴⁹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, str. 224-225.

⁵⁰ Tamtéž, str. 228-229.

⁵¹ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, str. 226.

v koncentračních táborech. Za lehčí provinění čekal obviněné novináře zákaz práce v oboru, a to nejdéle na jeden a půl roku. Výraznější kolaboranti byli vyloučeni z novinářského svazu s doživotním zákazem vykonávat povolání. Ti, kteří se dle rozhodnutí komise provinili mimořádným činem proti vlasti, byli postaveni před Národní soud či mimořádný lidový soud. Z celkového počtu 86 novinářů, kteří dostali doživotní zákaz, bylo 51 soudně stíháno.⁵²

Od květnových dnů začala KSČ realizovat, skrze Ministerstvo informací, mediální politiku dle svých představ. Sama restrukturalizace probíhala třemi způsoby. Prvním byla konstrukce nové struktury periodického tisku, tj. přeregistrace veškerých titulů. Zanikl tisk nepovolených politických stran, bulvární tisk a tisk německý. Zároveň došlo k obnově titulů, které byly za Protektorátu zakázány, např. Rudé právo (KSČ) a Právo lidu (ČSSD). Listy povolené za okupace musely změnit svůj název, a tak se z Českého slova stalo Svobodné slovo (ČSNS) a Lidové listy změnilý název na Lidovou demokracii (ČSL).⁵³

Druhý způsob dohledu nad médii spočíval v legislativní úpravě a institucionální kontrole mediálních obsahů. Tento způsob však KSČ nijak zásadně nevyužívala. I když byla po válce obnovena platnost zákonů z předválečné doby, zcela jiná politická realita nevedla k uplatnění předválečné praxe v otázce řízení médií. Stejně jako nebylo možné uplatnit obdobné praktiky v dohledu nad médii.⁵⁴ Ústavně byla, podle prvorepublikových zákonů, zaručena svoboda tisku. Avšak paragraf 34 Zákona na ochranu republiky z roku 1923 dovoľoval zastavit vydávání periodik s nevyhovujícím obsahem. Tiskové zákony de facto nezakazovaly periodika vydávat, zaváděly však určitou cenzuru a kontrolu obsahu.⁵⁵ Kopecký ideu dohledu představoval ne jako formu cenzury, ale jako snahu Ministerstva informací usměrnit tematickou agendu svými instrukcemi.⁵⁶

Třetím bodem byla personální politika obsazování redakcí. Díky euforii z osvobození Rudou armádou mnoho obyvatel Československa uvěřilo slibům komunistů, včetně i těch novinářů, kteří měli již před druhou světovou válkou levicové smýšlení. Nehledě na fakt, že na novinářské svazy a další organizace vyvíjela svůj vliv státní správa pod vedením

⁵² KONČELÍK, str. 119-120.

⁵³ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, str. 43.

⁵⁴ Tamtéž, str.120.

⁵⁵ DRÁPALA, Milan, *Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*, PROSTOR 2000, str.46.

⁵⁶ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ,, str. 121.

komunistů, přesto se do redakcí některých novin zapojili i ti, jejichž politické smýšlení bylo vzdáleno komunistické ideologii.

3.2 Poválečný politický systém a politické strany

Povolení vydávat periodika měly přednostně politické strany. V novém politickém řádu působily čtyři české politické strany: Československá sociální demokracie (ČSSD), Československá strana lidová (ČSL), Československá strana národně socialistická (ČSNS) a Komunistická strana Československa (KSČ).⁵⁷ Tyto strany působily již před rokem 1938 a jejich vedení se formovalo během druhé světové války v exilu. Poválečné strany v obnoveném Československu měly buď socialistický či sociálně reformní program. Opozice prakticky neexistovala.

Již před druhou světovou válkou bylo pro mnoho lidí běžné identifikovat se s některou politickou stranou a taktéž po válce hledali názorovou identitu se čtyřmi povolenými stranami. Tyto strany využívaly silný stranický tisk k ovlivnění čtenářů ve svůj prospěch. Jejich periodika se stávala centrem propagandy politického programu strany a primárním médiem v interpretaci názorů strany na vybraná témata. Politický vliv stran tak prorůstal s každodenním životem občanů společnosti.⁵⁸

Mocenské, politické a sociálně-ekonomické změny v zemi dávaly politickým stranám novou úlohu. Staly se skutečnými tvůrci poválečného politického systému a nositeli moci. Novým politickým systémem se stala Národní fronta. Vznikla během války jako základna ke spojení všech antifašistických sil doma i v zahraničí. Po válce se změnila ve vládní koalici a komunisté plánovali vytvořit z ní mocnou a organizačně ustálenou organizaci a do jejího členství prosadit významné masové organizace. Zejména se mělo jednat o ty, ve kterých měli komunisté hlavní slovo. S tímto návrhem však u svých politických partnerů do roku 1948 neuspěli. V tu dobu převažovala mezi vládoucí třídou snaha o obnovu demokratického principu vládnutí.⁵⁹

Novými prvky poválečného politického systému se staly masové zájmové a společenské akce. Ještě před osvobozením došlo mezi představiteli politických stran k dohodě, že po válce nebudou znovu vytvářet své stranické zájmové organizace, ale že tyto akce budou organizovány

⁵⁷ KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945-1948*,

⁵⁸ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, str. 117.

⁵⁹ MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany, vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004*, II. díl: Období 1938-2004, Nakladatelství Doplněk Brno 2005, str. 1127.

celostátně a nadstranicky. Nejvýznamnější masovou organizací se staly jednotné odbory – Revoluční odborové hnutí. Někteří představitelé odborů chtěli, aby se sjednocené odbory staly právoplatným partnerem vlády. Snaha komunistů byla zajistit politický vliv v masových organizacích, které tvořily svazy zemědělců – Jednotný svaz českých zemědělců a Jednotný svaz slovenských rolníků. I přesto si nekomunisté podrželi vliv v rolnické organizaci – v Jednotném svazu českých zemědělců a v tělovýchovných organizacích, jako byl Sokol.⁶⁰

Náboženský život v Československu organizovala po válce především nejpočetnější a nejvlivnější římskokatolická církev. V roce 1950 po odsunu obyvatel německé národnosti se k římskokatolické církvi hlásilo na devět milionů lidí, tj. asi 76 % obyvatel. Kolem církve vznikala po druhé světové válce řada nových spolků a institucí, rozsáhlá síť církevních a náboženských časopisů a též znovu obnovená tělovýchovná jednota Orel.⁶¹

Roky 1945-46 představují v československých dějinách specifické a velmi dynamické období přechodu od demokracie k totalitnímu režimu. Politický a společenský život zásadně ovlivnila skutečnost, že Československo spadalo pod vliv Sovětského svazu. Komunistická strana toho využívala k pozdějšímu uchopení moci.⁶²

4. Odsun v dobovém tisku

Z deníků Právo lidu Československé strany sociální demokracie (ČSSD), Rudého práva Komunistické strany Československa (KSČ), Svobodného slova Československé strany národně socialistické (ČSNS) a Lidové demokracie Československé strany lidové (ČSL) byly vybrány články, které předkládají události spojené s odsunem Němců ve vztahu k vnitrostátní a mezinárodní situaci.

4.1 Právo lidu

Československá strana sociálně demokratická zastupovala levici a reprezentovala kvalifikované dělnictvo. Po rozkolu ve 20. letech přešla značná část stoupenců do komunistické strany a zbylá sociální demokracie se vyprofilovala ve stranu demokratického socialismu. Právo lidu, ústřední deník Československé strany sociálně demokratické, vycházelo mezi lety 1983 až 1948. List se vyznačoval seriózností a byl oblíbený zejména v politicky angažovaných

⁶⁰ MALÍŘ, MAREK, str. 1128.

⁶¹ Tamtéž, str. 1129.

⁶² Tamtéž, str. 1127.

kruzích. Během první republiky byl řízen významným politikem sociální demokracie Josefem Stivínem. Mezi další významné žurnalisty patřil Vincenc Charvát, Theodor Pistorius či Josef Martínek.⁶³

První poválečné číslo vyšlo dne 12. 5. 1945. V čísle 3 ze dne 14. 5. 1945 se titulní strana věnuje příjezdu prezidenta Beneše do Brna a uctění památky padlých během druhé světové války. Nechybí však výzva k českému učitelstvu, aby se vrátilo ke svému povolání. Ministr školství slibuje kompletní odstranění německého jazyka ze škol a kompletní očistu od kolaborantů v řadách pedagogů.⁶⁴

V čísle 4 z 15. 5. 1945 se nachází konkrétnější zmínka o vládním plánu, který zajistí vysídlení osob německé a maďarské národnosti a zabavení jejich majetku. Konkrétně měl být majetek „*těchto živilů dán do vlastnictví našeho venkovského lidu*“.⁶⁵ Právo lidu se zavazuje sehrát významnou roli v tomto procesu a obnově nového svobodného státu.⁶⁶

Přední straně 8. čísla ze soboty 19. 5. 1945 dominuje zpráva z projevu ministra vnitra Václava Noska z budovy Poslanecké sněmovny. Hlavním tématem jeho projevu byla nutnost vysídlení Němců a Maďarů. Zdůrazňoval však, že se nejedná o akt pomsty, ale o „*přísnou a tvrdou spravedlnost, která postihne všechny bez rozdílu a nejpřísněji ty, kdož na nejvyšších místech zradili, místo toho, aby byli nejstatečnější a dávali lidu dobrý příklad*“.⁶⁷ V tu dobu již probíhala čistka ve vedení pražského bezpečnostního aparátu a v Československé zbrojovce.⁶⁸

Později již Právo lidu přináší konkrétnější informace k novému zákonu o úpravě majetkových poměrů, které mají vyjít formou dekretu prezidenta republiky.⁶⁹ I když se Právo lidu věnuje v tuto chvíli více probíhající obnově nového svobodného státu, nabírají informace o budoucím vysídlení Němců z republiky konkrétnější podobu. Číslo 19 z 2. 6. 1945 přináší obsáhlý článek s podrobným popisem opatření, jak bude v budoucnu probíhat odebrání státního občanství osobám, které se provinily proti republice. Souzení mají být všichni příslušníci Henleinovi strany a kdokoliv, kdo byl aktivním členem NSDAP. V rozhodování o příštím osudu Němců na Československém území má být „*vyhověno vůli lidu*“.⁷⁰

⁶³ KONČELÍK, VEČERA, ORSÁG, str. 49-50.

⁶⁴ Právo lidu, č. 3, 14.5.1945, str. 1.

⁶⁵ Právo lidu, č. 4, 15.5.1945, str. 1.

⁶⁶ Právo lidu, č. 4, 15.5.1945, str. 2.

⁶⁷ Právo lidu, č. 8, 19.5.1945, str. 1.

⁶⁸ Právo lidu, č. 8, 19.5.1945, str. 2.

⁶⁹ Právo lidu, č. 13, 25.5.1945, str. 2.

⁷⁰ Právo lidu, č. 19, 2.6.1945, str. 2.

V čísle 39 z 26. 6. 1945 cituje Právo lidu ze článku Moskevského deníku *Novoje Vremja* z 25. 6. 1945, kde Sovětský svaz vyjadřuje souhlas s urgentním vysídlením Němců z Československa a nesouhlasí s námitkami Wenzela Jaksche. Odkazuje též na souhlas západních mocností s vysídlením, kdy anglický *Sunday Times* 3. 6. 1945 uvedl, že „přestěhování Němců bude provedeno tehdy, až budou pro to vytvořeny nezbytné podmínky“.⁷¹

K zásadnímu informačnímu zlomu v otázce odsunu dochází po ukončení Postupimské konference. Přední stranu čísla 70 z 3. 8. 1945 plní obsáhlý článek s podtitulkem *Transfer Němců z Československa se zásadně uznává*. Padá i první zmínka o tom, že k odsunům již fakticky dochází. Právo lidu se do té doby tzv. divokému odsunu Němců nevěnovalo. Ani zde nejsou předkládány žádné informace, kde se odsuny dějí a za jakých podmínek. Po představitelích Československé vlády, ale též vlád Polska a Maďarska, bylo požadováno, aby probíhající centrálně neorganizované odsuny ustaly do té doby, dokud nebude tato otázka „podrobněji prozkoumána“. Je však kladen důraz na fakt, že se odsun oficiálně uznává a je žádoucí.⁷²

Činnost tzv. *Werwolf* v západním a severním obvodu Československého území je označena za přetrvávající problém, který stále více vyhrocuje vztahy s Němci na území státu a je potřeba jej trvale vyřešit. Autor článku označil budoucí soužití Čechoslováků a Němců na jednom území za „trvale vyloučené a ukončené“.⁷³

V zemi začínají procesy s nacistickými zločinci, zrádci a kolaboranty. Mimořádné lidové soudy zahajují činnost oficiálně 5. 9. 1945 v Praze. V pankrácké věznici se nachází 8 000 zadržených. Dělí se na tři základní skupiny. Ti, kteří byli okupanty a členy nacistických organizací, dále udavači a zrádci z řad Čechoslováků a poslední skupinu tvořila protektorátní vláda a „zaprodaní novináři“.⁷⁴

V pátek 7. 9. 1945 informovalo Právo lidu o návštěvě předsedy československé vlády Zdeňka Fierlingera v Londýně, kde západním spojencům představil konkrétní plán odsunu Němců z Československa. Plán má zajistit odsun 3 milionů Němců, kteří stále přebývají na území republiky, a to „v pořádku a lidsky“.⁷⁵ Lhůta k vysídlení byla stanovena na jeden rok.

⁷¹ Právo lidu, č. 39, 26.6.1945, str. 3.

⁷² Právo lidu, č. 70, 3.8.1945, str. 1.

⁷³ Právo lidu, č. 73, 7.8.1945, str. 1.

⁷⁴ Právo lidu, č. 97, 5.9.1945, str. 2.

⁷⁵ Právo lidu, č. 99, 7.9.1945, str. 1.

Dokud se transfer neuskuteční, spadají Němci pod dozor orgánů a budou zapsáni jako pracovní síly. Internace ve sběrných táborech se týká pouze osob, u kterých bylo prokázáno aktivní členství v nacistické straně. „*Němcům opouštějícím Československo bylo dovoleno vzít si s sebou soukromý majetek, který mohli odnést nebo odvést. Pracující němečtí dělníci dostávali tytéž dávky, jak dělníci čeští ve stejné kategorii*“. Předseda vlády též požadoval v otázce odsunu Němců aktivní spolupráci ze strany poraženého Německa.⁷⁶

Palčivým problémem stále zůstávají členové jednotek *Werwolf* a jejich činnost. Právo lidu se k německé otázce nevyjadřuje agresivně. Informace jsou předkládány věcně a s nadhledem. Články ve směs nejsou štvavého rázu, pouze věcně informují o přetrvávajícím konfliktu v pohraničí a potřebě ho neprodleně řešit. Avšak v čísle 107 z 16. 9. 1945 lze pozorovat první narůstající frustraci. Již název článku, *Němci v ČSR zůstali vlkodlaky*, napovídá, jak je důležité německou otázku urychleně vyřešit. Poprvé lze rozpoznat emotivní zabarvení v nenávisti k německým občanům na území Československa. Klid a pragmatismus se vytrácí v sérii dotazů proč, když český národ poctivě buduje a staví pro lepší zítřky, Němci se stále po večerech setkávají k sabotáži. Článek obviňuje Němce z přetvářky. Během dne není možné mezi Němci najít jediného nacistu, veškerou vinu svalují na Hitlera a tvrdí, že se nikdy k nacismu nehlásili. Po nocích však stále přemýšlejí, jak svoji situaci zvrátit k minulosti a opět nastolit nadvládu bývalé Říše. Během posledního týdne dopadla bezpečnost 200 atentáčníků, kteří s připravenými zbraněmi hodlali napadnout vlaky, sabotovat elektrické vedení, zdemolovat továrny a lodě. Důrazně se žádá, aby již započal řádný odsun, aby nemohli Němci na našem území škodit. Co se s nimi bude dít zpět v Německu po odsunu nemá Československého občana zajímat. Hlavní je, aby už v zemi nebyli. „...*dokud tu Němci jsou, víme jedno: musí pryč, do jednoho pryč, aby byl klid a pokoj. A mír.*“⁷⁷

„*Co nám přinese rok 1946?*“ Dle projevu Zdeňka Fierlingera práci a zlepšování. Nové orgány lidové správy překonají svá „*dětská období*“, znárodněný průmysl bude prosperovat i přes trvající nedostatek uhlí a vláda zajistí pořádek ve finančním hospodářství. Též „...*bude třeba dovésti do úspěšného konce vysídlení německé a maďarské menšiny a provést osídlení evakuovaných krajanů našimi vlastními prostředky při nejmenších hospodářských ztrátách.*“⁷⁸

Denní zprávy ovládají události Norimberského procesu.

⁷⁶ Právo lidu, č. 100, 8.9.1945, str.1.

⁷⁷ Právo lidu, č. 107, 16.9.1945, str. 2.

⁷⁸ Právo lidu, č. 1, 1.1.1946, str. 1.

Dle prvotního plánu měl být uskutečněn odsun 250 000 osob v prosinci 1945 a dalších 125 000 by následovalo v lednu 1946. Avšak díky organizačním problémům se celý proces odložil na jaro roku 1946. Právo lidu o tom informovalo 3. 1. 1946. Důvodem odložení se staly ztížené povětrnostní podmínky. Spojenecké úřady na území Německa se obávaly problémů, které by mohly nastat při ubytování a stravování tak velkého množství lidí během zimních měsíců. To samozřejmě ztížilo situaci pro československou vládu, která musela celý plán přepracovat. Opětovné osídlení pohraničních oblastí československými občany bylo tedy odloženo. Vláda však dokázala využít odborné dělníky z řad Němců pro expertní průmysl. Jednalo se o odsun do amerického sektoru. Sovětský sektor v Německu povětrnostní podmínky nezastavily a již přijal přibližně 800 000 osob a počítá se s dalšími 750 000.⁷⁹

„*Odsun Němců zahájen*“. Dne 25. ledna 1946 informuje Právo lidu o zahájení prvních transferů Němců z území Československa. Zajímavým faktem se jeví, že tato stěžejní informace není na titulní straně deníku, ale úhledně schovaná v malém článku na straně 3. Nepřináší žádné podrobnosti, pouze informuje o počtu osob a udává, ze kterých měst budou odjíždět.⁸⁰ Na titulní straně se objevila o den později. Zde čtenáři již dostávají více podrobností. Právo lidu popisuje přítomnost lékařů na nádraží a též údiv zahraničních novinářů, kteří vysoce oceňovali průběh odjezdu 32 vagónů z Mariánských Lázní a výbornou organizaci úřadů.⁸¹

Dne 3. 2. 1946 byl proveden transport 1 200 Němců z Chodové Plané na Plzeňsku.⁸²

Ministr Nosek vystoupil ve sněmovně s projevem, ve kterém vylíčil úspěchy odsunu již více než jednoho milionu Němců ze země. Zmínil majetkové škody, které napáchali na našem státě a jakým způsobem se s nimi země bude vyrovnávat.⁸³ V tomto období je opravdu zřejmé, že se probíhající odsun dostává v deníku do pozadí. Plán byl schválen, odsun probíhá a není tedy důvod se o něm více zmiňovat. Dle dostupných informací pokračuje vysídlení bez násilí či jiných excesů. Pokud někde došlo k ojedinělým případům, Právo lidu se o nich nezmiňuje. Nepředkládá též žádné osobní výpovědi svědků odsunů.

Výzvu ke konečnému a finálnímu odsunu zveřejnilo Právo lidu dne 10. 4. 1946 poté, co byl na hranicích zavražděn člen finanční stráže Oldřich Novotný, který kontroloval podivnou aktivitu v domě německého antifašisty, který měl být vysídlen druhý den. Strážník Novotný byl

⁷⁹ Právo lidu, č. 3, 3.1.1946, str. 2.

⁸⁰ Právo lidu, č. 21, 25.1.1946, str. 3.

⁸¹ Právo lidu, č. 22, 26.1.1946, str. 1.

⁸² Právo lidu, č. 30, 5.2.1946, str. 2.

⁸³ Právo lidu, č. 67, 20.3.1946, str. 2.

zastřelen jedním ze dvou Němců, kteří se přes hranice snažili propašovat věci z domu. Veřejnost byla pobouřena faktem, že Němci stále disponují zbraněmi, které neváhají proti Čechům použít.⁸⁴ Došlo též k finální úpravě ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 o státním občanství.⁸⁵

„*NECHCEME S NĚMCI ŽÍT!*“ Zástupci závodních rad zaměstnanců pražského denního tisku žádají vládu Československé republiky, aby neudělovala státní občanství žádnému Němci bez výjimky. Mezi podepsanými byli i zástupci Práva lidu, Rudého práva, Svobodného slova a Lidové demokracie.⁸⁶ K petici se posléze připojil i svaz brannosti.⁸⁷

Zřejmě v návaznosti na tyto události vydal úřad předsednictva prohlášení, že odsun v tuto chvíli probíhá v urychleném tempu a bez potíží. Ujišťuje veřejnost, že není třeba se znepokojovat. Článek neupřesňuje, k jakým událostem došlo, ale vyzývá občany, aby do odsunu nezasahovali a nešířili štvavé zprávy.⁸⁸ Německá otázka se tak opět dostává do popředí. Středoškolští studenti, pod Svazem české mládeže, odsoudili Němce jako kolektiv a nepovažovali odsun za dostatečný trest za jejich zločiny.⁸⁹

Odsun do Sovětského pásma by měl skončit na podzim roku. Dle konference se zástupci Sovětského svazu ze dne 31. 5. 1946 zbývá odsunout do Sovětského okupačního pásma 650 000 osob.⁹⁰

4.2 Rudé právo

Komunistická strana vznikla odlukou od sociální demokracie. Její utváření ovlivňovalo bolševické Rusko. Stala se sekci Třetí internacionály a stala se politickým nástrojem Sovětského svazu, který považovala za vzor ideálního státu. Strana získávala podporu u dělníků, mládeže a části inteligence. Ústředním deníkem strany bylo Rudé právo. Komunistická tištěná média nebyla příliš čtivá, převažovala v nich ideologie a stranická propaganda.⁹¹

⁸⁴ Právo lidu, č. 85, 10.4.1946, str. 2.

⁸⁵ Tamtéž, str. 5.

⁸⁶ Právo lidu, č. 89, 14.4.1946, str. 3.

⁸⁷ Právo lidu, č. 91, 17.4.1946, str. 91.

⁸⁸ Právo lidu, č. 90, 16.4.1946, str. 2.

⁸⁹ Právo lidu, č. 93, 19.4.1946, str. 4.

⁹⁰ Právo lidu, č. 127, 2.6.1946, str. 2.

⁹¹ KONČELÍK, VEČERA, ORSÁG, str. 50-51.

První zmínka Rudého práva o německé otázce je z 18. 5. 1945. Článek řeší otázku odebrání československého občanství Němcům a Maďarům na československém území.⁹² V příštím týdnu figurují v tisku zprávy o neprodlené konfiskaci majetku Němců a Maďarů. Hlavní strany plnily štvavé články o nepřátelích národa a zrádcích.

V opuštěných bytech po internovaných německých občanech dochází k rabování. Národní výbory jsou pověřeny sjednáním pořádku a občané varováni, aby inventář bytů ponechali na svém místě k evidenci a následnému přerozdělení.⁹³ V tu dobu bylo v Praze přiděleno českým občanům již 4 500 bytů po Němcích.⁹⁴

„*Nedáme se ničím odvrátit od energického řešení otázky Němců a Maďarů*“. Státní tajemník ministerstva zahraničních věcí Dr. Vlado Clementis promluvil v československém rozhlasu o řešení německé otázky. Článek dominuje první straně novin a praví, že po strašných zkušenostech Čechoslováků s Němci neexistuje jiná možnost nežli „*hluboce a trvale zasáhnout*“ a republiku jich nadobro zbavit.⁹⁵

Rudé právo se velmi často zabývá otázkou zabránění československé půdy „*cizáky*“. Návrat hospodářské půdy zpět do rukou Čechů a Sováků je jedním ze stěžejních požadavků KSČ. Dekret prezidenta Beneše o rozdělení půdy má nejen hospodářský význam, ale má též odčinit 300letou křivdu, kdy po prohrané bitvě na Bílé hoře, byla naše půda zabrána „*cizáckými kořistníky*“.⁹⁶

Rychlé vysídlení Němců je též nutné k zaručení bezpečnosti státu. Rozruch budí akce *Werwolf* v pohraničí a díky tomu je nutno „*...vyplenit německý militarismus a imperialismus do posledního kořínku a Němce od nás, jako neustálý zdroj neklidu, bezpodmínečně vystěhovat*“.⁹⁷ Protiněmecké nálady podněcují i události dalších dnů, kdy hlídka finanční stráže v Jetřichovicích zadržela sedm vozů s nakradenými potravinami, které měly směřovat za hranice na pomoc již vysídleným Němcům. Tyto potraviny nasbírali ti Němci, kteří stále ještě zůstali na našem území pro své krajany za hranicemi. Článek nezmiňuje, kam přesně měly být potraviny odvezeny a jak. Velmi ostře se však staví proti takovéto pomoci Němcům a uvádí, že ještě před několika měsíci by pachatele stihl trest smrti. Autor článku by nepovažoval takový

⁹² Rudé právo, č. 11, 18.5.1945, str. 2.

⁹³ Rudé právo, č. 21, 31.5.1945, str. 3.

⁹⁴ Rudé právo, č. 23, 2.6.1945, str. 4.

⁹⁵ Rudé právo, č. 33, 14.6.1945, str. 1.

⁹⁶ Rudé právo, č. 46, 29.6.1945, str. 2.

⁹⁷ Rudé právo, č. 54, 11.7.1945, str. 1.

trest za přehnaný, jelikož stejný osud by stihl v koncentračním táboře kohokoliv, kdo by ukradl jídlo pro své krajaný.⁹⁸

Pokud se nějaký článek o vysídlení Němců či odplatě za jejich zločiny v Rudém právu objevuje, bývá standardně umístěn nepřehlédnutelně na první straně deníku. Není tomu jinak ani v případě uvěznění členů jednotek *Werwolf*, kteří byli v pohraničí pochyťáni. Jazyk těchto článků je tvrdý a razantní. Jsou použity výrazy jako vrazi, nacistický teror, tvrdá odplata a zasloužený trest.⁹⁹ Tvrdé tresty mají padnout i v případě požáru v Ústí nad Labem v prostorách bývalého cukrovaru. Rudé právo vyzývá ke zničení tzv. páté kolony, „*hnízda nacistických přívrženců u nás*“. Stejně jako v případě Práva lidu ani zde se autor nijak nezabývá, dnes již zdokumentovaným, násilím na Němcích, které probíhalo po požáru.¹⁰⁰

„*NAŠE SPRAVEDLIVÁ VĚC!*“ Postupimská konference je u konce a „*velmoci daly souhlas s odsunem německého obyvatelstva z Československa*“. Hlavní článek ze soboty 4. 8. 1945 informuje o osudu poválečného Německa a o odsunu.¹⁰¹

Postupimskou konferencí skončil tzv. divoký odsun. O tom není v deníku ani zmínka. I když je používán velmi ostrý jazyk proti Němcům, nikde v deníku není uvedeno, že by probíhaly nějaké spontánní akce proti německým obyvatelům.

Rokem 1946 začíná systematické odstraňování Němců z našeho území, které ministr školství Dr. Zdeněk Nejedlý považuje za „...vůbec největší a rozhodně nejdalekosáhlejší počín naší nové, osvobozené republiky: začíná systemizovaný odsun“. Zde padá poprvé zmínka o existenci již předešlého vysídlování, které ovšem probíhalo jen regionálně a „*právem válečným, právem vítěze*“. Zajímavá je zmínka o tom, že nebyť Rudé armády, nikdy bychom nebyli schopni Němce z pohraničí vypudit a hlavně, že tito Němci nacházeli u armád spojenců spíše pochopení nežli zášť.¹⁰²

Londýnský časopis *Weekly review*, dle informace Rudého práva, otiskl část prohlášení některých občanů Československa a Polska, žijících ve Spojeném Království. Prohlášení je adresováno Spojeným národům a stojí v něm, že český a polský národ není zodpovědný za odsun Němců. Tzv. prchalovci, pod vedením Lva Prchala, obviňují vlády svých zemí za odsun, který kritizují. Konkrétní důvod kritiky autor neuvádí, prchalovce však označuje

⁹⁸ Rudé právo, č. 55, 12.7.1945, str. 2.

⁹⁹ Rudé právo, č. 57, 14.7.1945, str. 1.

¹⁰⁰ Rudé právo, č. 73, 2.8.1945, str. 1.

¹⁰¹ Rudé právo, č. 75, 4.8.1945, str. 1.

¹⁰² Rudé právo, č. 30, 5.2.1946, str. 2.

za zrádce národa a zastánce Němců, kteří využívají časopis *Obzory* k zastřené formě veřejného odsouzení odsunu.¹⁰³ K Prchalovi se Rudé právo vrací i později, když vypátralo jeho sestru v internačním táboře v opavském okrese, kde byla vedena jako Němka Gizela Böhmová. Bývalá členka Henleinovy strany a NSDAP, jejíž syn sloužil u Wehrmachtu a dcery byly též nacistkami. Tyto rodinné vazby musejí být tedy důvodem Prchalovy kritice vlády Národní fronty, která „*se podjala úkolu uskutečnit očistu našich zemí od Němců*“.¹⁰⁴

„*Většina Němců v Praze si státní občanství nezaslouží*“. Členové radničního klubu KSČ na své schůzi uvedli, že v Praze podalo žádost o československé občanství 19 000 Němců. Tuto situaci bylo potřeba urychleně vyřešit, aby nebyl ohrožen odsun Němců z hlavního města. Členové rady za komunistickou stranu požadovali zamítnutí všech žádostí. Jako důvod udávají fakt, že není možné, aby všichni tito žadatelé splňovali podmínky pro získání občanství. „*Němci, kteří se neprovinili proti národům českému a slovenskému, a buď se činně zúčastnili boje za osvobození Československé republiky nebo trpěli pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nemohou představovat počet 19 000 osob*“. Členové klubu se též shodli, že v Praze je stále mnoho bytů obydlených Němci. Tyto byty disponují teplou vodou, topením, elektrikou a jinými vymoženostmi, kterých se československým občanům nedostává. Němce je z bytů nutno odstranit do sběrných táborů za Prahou a následně je do jednoho vyvézt zpět do Německa.¹⁰⁵

Podobně nekompromisní byl ve svém projevu i ministr vnitra Václav Nosek, který vystoupil v Roudnici nad Labem a Libochovicích. Jeho projevy měly obrovský úspěch. Zaplněným sálům sdělil, že absolutně nesouhlasí s postojem některých britských poslanců, který se domnívají, že je organizovaný odsun prováděn nehumánně. Jedním z důvodů zdržení odsunu byly právě požadavky spojenců na kamna a ohřev vlaků v zimním měsících, kterými budou Němci deportováni. On by jim tento luxus nedopřál. Zavrhl jakékoliv snahy o soužití s Němci v budoucnu, a to i za cenu odsunu pracovních sil z německých řad. Kromě jedinců nikdo státní občanství nedostane. I komunisté a antifašisté z řad Němců se mají navrátit zpět do Německa, aby tam „*převychovali*“ společnost. Nakonec ministr Nosek kritizuje zneužívání odsunu ke stranicko-politické agitaci a demagogii.¹⁰⁶

¹⁰³ Rudé právo, č. 32, 7.2.1946, str. 1.

¹⁰⁴ Rudé právo, č. 63, 15.3.1946, str. 2.

¹⁰⁵ Rudé právo, č. 67, 20.3.1946, str. 2.

¹⁰⁶ Rudé právo, č. 91, 16.4.1946, str. 1.

Dne 2. 6. 1946 informuje Rudé právo o souhlasu Sovětského svazu s odsunem dalších 650 000 Němců do sovětského okupačního pásma v Německu. Odsuny loděmi začnou ihned, odsuny vlaky od 10. 6. 1946. Článek je oslavou účasti Rudé armády na odsunech. Sovětský svaz již dávno splnil kvótu 750 000 Němců, kterou jim uložila Postupimská konference. Avšak dále do svého pásma v Německu pomáhají přesídlit další. Autor článku nijak nekritizuje americkou účast, pouze podotýká, že po zkušenostech s Mnichovem je Sovětský svaz a Rudá armáda důvěryhodnějším a ochotnějším spojencem, který zaručí odsun opravdu všech. Komunisté právě vyhráli volby a v článku je též zmíněna „neurčitá“ strana, která záměrně v předvolební kampani falšovala čísla a udávala menší počet převzatých Němců, než si skutečně Rudá armáda odvezla.¹⁰⁷

„*Chceme a musíme ukázat, že Němce nepotřebujeme.*“ V pohraničí opět probíhalo zatčení členů *Werwolf*. Jelikož stále Němci narušují mír v republice, je nutno přestat se zastávat „nepostradatelných“ Němců. Nepostradatelní Němci nejsou, jejich síly dokáže nahradit pracovitý Čechoslovák.¹⁰⁸

V úterý 16. 7. 1946 informovalo Rudé právo o úspěšném odsunu poloviny Němců z republiky.¹⁰⁹

Při zahájení výstavy v Liberci dne 4. 8. 1946 se ujal slova ministr informací Václav Kopecký. Hrdě oznámil, že pohraničí splní dvouletý plán a odsun bude dokončen do 28. 10. 1946.¹¹⁰

4.3 Svobodné slovo

Deník Svobodné slovo, který vydávala Československá strana národně socialistická, vydal své první poválečné číslo dne 16.5.1945. Jako *České slovo* začal působit znovu již během pražského povstání. U jeho poválečného obrození stál opět Jaroslav Šalda. Muž, který se před skoro čtyřiceti lety zasloužil o vznik deníku.¹¹¹ Původně měl deník změnit po válce své jméno na *Obrozené České slovo*, a to zejména z toho důvodu, že vycházel i během Protektorátu a nový název byl tedy naprostou nutností, aby se oprostil od své minulosti. Následně se název změnil na *Českou pravdu*, jméno, které platilo pouhé čtyři dny. Po dohodě s ministrem informací

¹⁰⁷ Rudé právo, č. 129, 2.6.1946, str. 1.

¹⁰⁸ Rudé právo, č. 142, 19.6.1946, str. 3.

¹⁰⁹ Rudé právo, č. 161, 16.7.1946, str. 1.

¹¹⁰ Rudé právo, č. 179, 6.8.1946, str. 1-2.

¹¹¹ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, str. 100.

Kopeckým a národně socialistickými ministry Jaroslavem Stránským, Hubertem Ripkou a Josefem Davidem došlo na poslední a konečné přejmenování deníku na *Svobodné slovo*.¹¹²

„Půjdou, protože je to naše vůle a náš životní zájem. Ukázali se nehodnými našeho pohostinství“.¹¹³

„*Nejhodnější Němec je mrtvý Němec*“. Ze slov Winstona Churchilla čerpá první článek Svobodného slova o německé otázce, který se velmi odmítavě staví ke komukoliv, kdo se zastává německých obyvatel na území ČSR. Vyzývá k okamžitému zastavení žádostí o milost pro německé sousedy a spolupracovníky. Po jimi napáchaných zvěrestech není žádný Němec dobrý. Byla uznána kolektivní vina Němců za události druhé světové války, a tak je třeba se k nim stavět. Zločinci byli všichni. Zvláště razantně se článek dívá na ženy, které se provdaly za Němce a přihlásily se tak k německé národnosti. Tyto ženy je třeba nadále považovat za osoby německé, a tak s nimi i zacházet. Bez milosti a slitování. Autor článku vyzývá pražské úřady, aby s okamžitou platností Němce žijící v hlavním městě nápadně označily tak, jak je tomu již v Olomouci a Ostravě.¹¹⁴

Dne 10. 6. 1945 přednesl na tryzně v Lidicích svůj projev prezident Beneš. Následující úterý otisklo Svobodné slovo na hlavní stranu prezidentův projev, kde se věnoval otázce soužití Čechů a Němců nejen po válce, ale i před ní. Udává, že „naši“ Němci byli před nacistickým režimem varováni již v roce 1938. Pokud se i tam rozhodli ztotožnit se z Říší, nezbyvá jim teď tedy nic jiného než za své činy tvrdě zaplatit. Lidice jsou důkazem kolektivní viny německého národa a osud „našich“ Němců se bude odvíjet podle toho.¹¹⁵

Z deníku *Novoje vremja* pochází zpráva, která upozorňuje na špatnou informovanost západního světa o německé otázce v Československu. Díky angažovanosti Wenzela Jaksche dochází na západě k sympatizování s Němci a odporem k jejich vysídlení. Informace z agentury Reuters působí tak, jako by česká vláda chtěla organizovat vojenskou akci proti německým civilistům. Tento omyl je třeba okamžitě vyjasnit, aby nedošlo k zákazu odsunu ze strany spojenců. Západní svět musí pochopit, že český národ, ačkoliv malý, má se soužitím s Němci

¹¹² DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*, Melantrich 1992, str.98.

¹¹³ Svobodné slovo, č. 80, 14.8.1945, str. 1. Z projevu náměstka předsedy vlády J. Davida v Českém Krumlově 13.5.1945.

¹¹⁴ Svobodné slovo, č. 15, 29.05.1945, str. 2.

¹¹⁵ Svobodné slovo, č. 27, 12.6.1945, str. 1.

tisícileté zkušenosti a zná tedy již jejich povahu a krvežíznivost. *“Němci na naše území prostě nepatří”*.¹¹⁶

Takovým příkladem nemožného soužití obou národů je i rozhovor se zatčeným velitelem skupiny *Werwolf* Ludvíkem Langerem z Nového Jičína. Bývalý svobodník československé armády se stal po okupaci významným členem NSDAP, Volksturmu a jiných nacistických organizací. Následně absolvoval v Doksech kurz pro velitele *Werwolf* a byl nasazen na záškodnické akce. Dle jeho slov byly akce namířeny výhradně proti Rudé armádě a ne československé. Po konci války byl překvapen, že se Čechům dostalo kontroly nad svým státem. Lang se považoval výhradně za Němce a zavrhoval myšlenku trvalého míru. Tento rozhovor vedl autora článku k závěru, že každý Němec má v duši jed. Názor Langa prezentoval jako názor každého průměrného Němce.¹¹⁷

Potěšující zprávou pro československý národ je nejen souhlas spojenců s odsunem, ale i fakt, že podmínka odsunu bude ustanovena jako součást německé kapitulace. To zaručí nejen odsun Němců, ale odsun všech Němců bez rozdílu. Týká se i tzv. antifašistů. Právě těch nebezpečně přibývá v pohraničí a jedinou zárukou, že na našem území nezůstanou lháři a podvodníci, kteří o své politické a národnostní příslušnosti nevypovídají pravdu, je vystěhovat Němce do posledního.¹¹⁸

Nepříjemnou novinou na začátku roku 1946 je zdržení s odsunem vlivem nedostatečné připravenosti spojenců v Německu, aby dokázali do svých pásem přijmout tolik vysídlenců v zimním období. I tato nepříjemnost má však jednu kladnou stránku a to fakt, že postupným odsunem nedochází k zastavení prací v pohraničí. Po již odsunutých postupně přebírají povinnosti nově příchozí Čechoslováci a výroba tak neustrádá.¹¹⁹ Samotný přesun zastaven nebyl. Ze země stále odjížděly menší transporty. Do těch se po většinou Němci hlásili sami, jen nepatrná menšina opouštěla ČSR ilegálním přechodem hranic, aby se vyhnula sběrným táborům spojenců.¹²⁰

Československo v lednu roku 1946 navštívil soukromě poslanec za Labouristickou stranu Velké Británie Ernest Davies. Ten měl velký zájem, jako odborník na nacionalizaci, vidět podmínky Němců u nás a pochopit česko-německé vztahy, zvláště po určité kritice odsunu

¹¹⁶ Svobodné slovo, č. 39, 26.6.1946, str. 1.

¹¹⁷ Svobodné slovo, č. 74, 7.8.1945, str. 1.

¹¹⁸ Svobodné slovo, č. 125, 7.10.1945, str. 1.

¹¹⁹ Svobodné slovo, č. 2, 3.1.1946, str. 3.

¹²⁰ Svobodné slovo, č. 5, 6.1.1945, str. 2.

ze strany poslanců Velké Británie. Davies tuto kritiku nepovažoval za stěžejní. Po návštěvě pohraničí uznal odsun jako naše národní právo a potvrdil, že Československo splnilo veškeré podmínky Postupimské konference v otázce lidskosti transferů. Po výkladu historie česko-německých vztahů zastával ten názor, že soužití těchto dvou národů již není v budoucnu možné.¹²¹

První transport odjel z Prahy v pátek 8. 3. 1946. Celkem 1 200 Němců bylo naloženo do plně vybavených 40 vagonů a za doprovodu zdravotního personálu též německé národnosti, vyrazili zpět do jejich vlasti. Československá vláda je hrdá na organizaci celé věci a Němci jsou vybaveni vším potřebným, včetně peněžním obnosem 200 marek, pokud sami nemají žádné finance. Do transportu nejsou přijímáni nemocní.¹²² Svobodné slovo apeluje na urychlení těchto transportů díky reakci veřejnosti na německé žádosti o československé občanství. V pěti bodech zasílá veřejný dopis vládě, aby situaci neprodleně vyřešila, jinak by mohlo dojít k velkým veřejným demonstracím a nepokojům.¹²³

„*Odsun odstranil neklid z Evropy*“. Prezident republiky Edward Beneš se ve svém projevu v Praze 7. 11. 1946 vrací k varování, které dal Němcům roku 1938. Neuposlechli, zradili národ a spojili se s Hitlerem. A teď jsou souzeni politicky, nýbrž i morálně.¹²⁴

4.4 Lidová demokracie

Československá strana lidová vznikla spojením českých a moravských katolických stran křesťanskosociálního a konzervativního zaměření. Obhajovala zájmy římskokatolické církve a křesťanů. Její tištěná média však nikdy nedosáhla takového významu, jako deníky ostatních politických stran. Lidová demokracie, ústřední deník vydávaný Československou stranou lidovou, byl po válce obnoven 12. 5. 1945.¹²⁵ Nahradil tak dosavadní *Lidové listy*. Šéfredaktorem zůstal lidovecký novinář Josef Doležal. Lidová demokracie vycházela zprvu na čtyřech, postupně šesti a následně osmi stranách.¹²⁶

Postoj strany k otázce Němců je v souladu s názorem vlády a ostatních stran, kdy je nutno zaopatřit vznik národního státu Čechů a Slováků a Němec nemá na našem území místo.

¹²¹ Svobodné slovo, č. 17, 20.1.1946, str. 2.

¹²² Svobodné slovo, č. 58, 9.3.1946, str. 1.

¹²³ Svobodné slovo, č. 85, 10.4.1946, str. 1.

¹²⁴ Svobodné slovo, č. 255, 8.11.1946, str. 1.

¹²⁵ KONČELÍK, VEČERA, ORSÁG, str. 46-47.

¹²⁶ DRÁPALA, str.66-67.

Nepožaduje však vysídlení všech Němců bez rozdílu a je ochotna podpořit setrvání těch, kteří se aktivně a prokazatelně účastnily odboje proti nacismu.¹²⁷

K otázce stížnosti Wenzela Jaksche na odsun Němců z Československa uvádí Lidová demokracie vyjádření Ireny Kirpalové, německé poslankyně sociálně-demokratické strany, která se v tu dobu nacházela v exilu v Londýně. Ta v listu *New Statesman and Nation* uvádí, že Jaksch není oprávněn mluvit či jakkoliv jednat jménem všech osmi německých sociálně-demokratických členů parlamentu, kteří pobývají v emigraci a též není zmocněn jednat za stranu jako celek. Ostatní členové se neztotožňují s názorem Jaksche na československo-německý problém.¹²⁸

Zcela první zmínka o divokém odsunu pochází z rozhovoru prezidenta Beneše se zpravodajem agentury Reuters na Hradčanech dne 21. 7. 1945. V rozhovoru dává prezident své stanovisko k otázce vysídlení a zmiňuje ojedinělé případy spontánního neorganizovaného vysídlení, k němuž docházelo „v důsledku vzrušení, jež se zmocnilo v sudetských okresech Čechů díky roztrpčení nad tím, jak krutě je sudetští Němci od počátku nacistické okupace utlačovali“.¹²⁹

„Záškodníkům pomáhá tzv. mírné německé obyvatelstvo“. Důkazem stálého boje Němců proti Čechům a Slovákům se jeví plánovaný atentát na náměstka předsedy vlády Klementa Gottwalda a ministra školství a osvěty dr. Zdeňka Nejedlého. Ti přislíbili účast na slavnosti KSČ v Janských Lázních pod Krkonošemi. Oddíly Zemského odboru bezpečnosti vypátraly ilegální skupinu bývalého lesního Sagassera z Pece pod Sněžkou, která byla vybavena výbušninami a plánovala oba přední představitele vlády zneškodnit. Sagasser byl při útěku zabit a atentát zmařen. Bylo však doloženo, že Sagasser byl zásobován potravinami a materiálem Němci, žijícími poblíž. Autor článku poukazuje na fakt, že ačkoliv se Němci tváří mírumilovně a slibují pokojné soužití, pokud zůstanou na našem území, není tomu tak. Tajně dál podporují extremisty ze svých řad a naší národní povinností je s těmito živly skoncovat.¹³⁰

I přes potíže spojenců a odložení odsunu do jara roku 1946 informuje Lidová demokracie o úspěšném osídlování pohraničí i během zimních měsíců. Na rozdíl od západních mocností nemá Československo problém s přesunem obyvatel během mrazivého počasí.

¹²⁷ Lidová demokracie, č. 27, 10.6.1945, str. 1

¹²⁸ Lidová demokracie, č. 46, 4. 7. 1945, str. 1.

¹²⁹ Lidová demokracie, č. 61, 22. 7. 1945, str. 1-2.

¹³⁰ Lidová demokracie, č. 93, 30. 8. 1945, str. 1-2.

Hospodářství v pohraničí nestrádá a plynule se přesouvá z rukou Němců do rukou Čechoslováků.¹³¹

„*Heim ins Reich – ale ani tam je nechtějí!*“ A jaký je vlastně osud Němců, co od nás odešli zpět „domů“? Svobodné slovo udává, že někteří odsunutí sudetští Němci zatím nenacházejí štěstí ani v Bavorsku. Po přesídlení se jim dostává chladného uvítání jako cizákům, se kterými jsou problémy. Německé přesídlovací úřady se je snaží rozdělovat, aby nedošlo k jejich koncentraci na jednom místě. Údajně proto, že se jedná o nejzarytější stoupence nacismu, se kterými nechce být poválečné Německo asociováno. Dle informací je velmi patrný majetkový rozdíl mezi obyvateli Bavorska, kteří jsou válkou poznamenáni daleko více, nežli „*dobře živení a oděni Němci od nás*“. To má umlčet kritiky ze západu, kteří se Němců zastávají a tvrdí, že s nimi bylo v Československu špatně zacházeno. Článek razantně kritizuje veškeré stížnosti sudetských Němců na poměry při odsunu. Odsun je prováděn řádně a lidsky a nemají právo si na podmínky stěžovat. Ostatně o jejich lžích a podlém charakteru svědčí i fakt, že jejich vlastní lidé je na svém území nechtějí.¹³²

Prezident Beneš, po mírové konferenci v Paříži, oznámil na vystoupení v Mladé Boleslavi své stanovisko k minoritám na Československém území následovně: „*Zdůrazňujeme, že nové stanovisko roku 1946 na konferenci triumfovalo, tj. nebude u nás minorit a my nepodepíšeme žádné nové smlouvy, které by v našem státě zaručovaly jejich ochranu...Němci jsou už pryč, a i Maďaři odejdou...*“.¹³³

5. Vyhodnocení

Denní tisk představoval, mimo rozhlasové vysílání, nejzásadnější přísun informací o dění v poválečné republice. Skoro každý den zásoboval své čtenáře novinami z politické a kulturní sféry. Hlavním tématem všech deníků byla poválečná obnova nového svobodného státu po pádu Protektorátu Čechy a Morava. Do vlasti se z emigrace vrátil prezident Beneš, v platnost vešel Košický vládní program, který určoval další politický směr země a zahrnoval jednu z nejdůležitějších otázek: vysídlení Němců z území Československa a vytvoření národnostně jednotného státu Čechů a Slováků. V jednom zásadním se všichni shodovali. Němci v novém státě již žít nemůžou. Po válečném utrpení způsobeném Třetí říší a náklonností

¹³¹ Lidová demokracie, č. 2, 3. 1. 1946, str. 1.

¹³² Lidová demokracie, č. 82, 6. 4. 1946, str. 1.

¹³³ Lidová demokracie, č. 232, 9. 10. 1946, str. 1.

sudetských Němců k ní není možné, aby na teritoriu nového státu žili společně Čechoslováci s Němci.

V květnu roku 1945 byl obnoven svobodný tisk. Nejvíce rozšířenými a celostátně dostupnými byly čtyři deníky čtyř obnovených politických stran – Právo lidu, Rudé právo, Svobodné slovo a Lidová demokracie. Jak se tedy stavěly k otázce vysídlení Němců? Z analyzovaných článků je zřejmé, že nejvíce informací k tomuto problému pramenilo z deníků Právo lidu a Rudé právo. Zde články s německou otázkou zaujímaly přední strany novin společně s ostatními stěžejními událostmi doby: konec války, návrat a vítání prezidenta Beneše, velké veřejné projevy předních představitelů vlády a Postupimská konference dominovaly všem deníkům vždy na přední straně a s velkým titulkem. Rok 1945 odráží konec války, konec šestiletého útlaku a strachu z toho, zda bude vítěznými mocnostmi uznáno Československé národní právo odstranit Němce pryč z republiky. V tisku vzrůstaly obavy, zda bude odsun ratifikován jako nezbytný. Do Postupimské konference referovaly deníky o nutnosti národní povinnosti Němce vysídlit. Pro zajištění trvalého míru v zemi.

Právo lidu zachovávalo informativní tón v otázce vysídlení. I když zaznívaly slova jako nezbytný, povinnost, zrádci a nepřátelé, držel se deník neutrálního tónu v otázce odsunu. Články více apelují na národnostní jednotu obyvatel a budování nového státu. Jsou apolitické a jazykově věcné. Jednalo se však o jedno z nejdůležitějších témat, kterému věnovalo Právo lidu značnou pozornost.

Rudé právo zaujímá více radikální postoj. Otázka vysídlení figuruje v menším či větším měřítku v každém čísle na titulní straně. Ať už jako součást proslovu vládních představitelů, potřeby obnovy hospodářství v zemi či každodenního života. Odsun je stěžejní pro fungování a budoucnost nového státu, avšak dosáhnout definitivního vysídlení všech Němců lze, dle Rudého práva, pouze za pomoci Rudé armády. Odsuzovány jsou jakékoliv „nepravdivé“ informace o zdržení SSSR v přijímání kvót vysídlenců. Čtenář je v každém článku informován, že bez pomoci Sovětského svazu by nebylo možné Němce vysídlit a nastolit tak homogenní stát Čechů a Slováků. Rudé právo se též intenzivně věnuje otázce tzv. Werwolf v českém pohraničí a jejich záškodnické činnosti. Velmi často figurují v tisku články o jejich stálé činnosti, včetně detailů o jejich zásobování tzv. mírumilovnými německými občany, kteří se v současnosti hlásí k československému občanství. Padají ostrá slova jako vrazi, krvelační zrádci a záškodníci. Jazyková prezentace událostí je agresivního rázu, věcné informace upadají do pozadí a více je upřednostňován citově zabarvený projev.

Naopak Svobodné slovo a Lidová demokracie neudílí vysídlení Němců tolik pozornosti. Odsunu se věnují, ale pouze jako součást Košického vládního programu či vystoupení prezidenta Beneše k vyhlazení Lidic a Ležáků, ale až na drobné výjimky nepozorujeme zvýšený počet samostatných článků, které by nějak informovaly o Němcích či jejich osudu. Články se objevují v malém množství a jsou umístěny až na třetí straně. Hlavním tématem těchto dvou deníků se jeví hospodářská obnova a navrácení půdy zpět do českých rukou. Více se věnují národnostní otázce a národnímu smýšlení jako takovému.

Téma divokého odsunu, samostatně či v člancích o této problematice, v denících nefiguruje. Jedinou zmínku o jakémkoliv spontánním vysídlování uvádí Lidová demokracie v čísle 61 z 22. 7. 1945. Ani zde však nejsou přesné detaily jakýchkoliv případných násilností, pouze citace z proslovu E. Beneše o nastalém „*vzrušení ze strany Čechů*“ při spontánním vysídlování koncem války. Všechny deníky se jakémukoliv násilí či komplikacím při prvních snahách o odsun vyhýbají. Pouze Svobodné slovo razantně apeluje na vysídlení všech Němců bez výjimky, antifašistů či nikoliv, a na označení Němců viditelným znakem.

V denících figuruje nespočet odkazů na odsun, ale bez přesných detailů o podmínkách vysídlců. Nevyskytují se svědectví o sběrných táborech či jakékoliv pokusy o zaznamenání osobních zkušeností Němců s odsunem. Stejně tak je tomu i v případě informací o tom, jak se Němci adaptují v novém prostředí své staré domoviny po vysídlení, až na jediný článek Lidových novin, který zmiňuje příjezd vysídlců do Bavorska.

Pro označení nuceného vysídlení německého obyvatelstva všechny analyzované deníky používaly ustálený název odsun. Jen výjimečně je tento proces nazýván vysídlením, vyhnáním či transferem. Mezi vybranými deníky neexistovaly názorové rozdíly. Deníky mezi sebou nijak nesoupeřily o prvenství při medializaci odsunu a nesnažily se z odsunu těžit přinášením „skandálních“ neověřených zpráv pro zvýšení prodeje výtisků. Neexistoval rozkol mezi přijatými rozhodnutími vlády o odsunu a stanovisky článků čtyř vybraných deníků. V denících nezaznívá kritika vládního postupu odsunu, je pouze kladen důraz na rychlou realizaci celého vysídlení.

Politická propaganda je nejvíce zřejmá z článků Rudého práva. Články byly ideologicky zabarvené ve prospěch propagace Sovětského svazu a jeho poválečné role ve střední Evropě. Snižována byla role západních spojenců. Rudé právo poukazovalo na přílišné nároky Američanů na výbavu vysídlců při transportu a neochotu přijímat schválené kvóty vzhledem k problémům s asimilací Němců v americké okupační zóně. Čtenářům byly podávány

jednostranné informace zdůrazňující, že pouze Sovětský svaz má opravdový zájem dodržet termín dokončení odsunu a jedině Rudá armáda je organizačně schopna zajistit urychlené vysídlení, aby tato kapitola byla již uzavřena a československý národ mohl budovat nový stát, s podporou Sovětského svazu.

Ze získaných informací vyplývá, že ačkoliv odsun Němců byl stěžejním zájmem všech čtyř politických stran, nebyl v bezprostředním poválečném období hlavním tématem. Postupimská konference a její závěr jednoznačně vnesly jisté uklidnění v řešení německé otázky. Schválení odsunu jako práva Československé republiky znamenalo postupné umístění problematiky vysídlení do pozadí v denním tisku. Národ dostal své, Němci půjdou pryč a dále není potřeba se jimi více zabývat. Křivda byla odčiněna a do popředí informací se dostávala jiná témata jako nadcházející volby, probíhající soudy s nacistickými zločinci a očista veřejné správy od kolaborantů.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala tématu vysídlení německého obyvatelstva z Československa v dobovém tisku let 1945-1946. Cílem práce bylo představit co nejvíce ucelený obraz odsunu, který byl dostupný čtenáři v denících čtyř povolených politických stran působících celorepublikově na území ČSR.

Práce představila hlavní historické události vývoje česko-německých vztahů, které vedly po ukončení druhé světové války k zásadnímu řešení německé otázky na území nového československého státu, a to odsunu Němců.

Práce poskytuje pohled na poválečná média, která prošla restrukturalizací a personální očistou, jejich fungování v souladu s novým politickým systémem.

K analýze byly vybrány deníky Rudé právo (KSČ), Právo lidu (ČSSD), Svobodné slovo (ČSNS) a Lidová demokracie (ČSL), jejichž články se týkaly nuceného vysídlení německého obyvatelstva. Výběr článků spočíval v jejich umístění v deníku a zda se jednalo o informace z projevů prezidenta republiky či vládních představitelů, jelikož tyto články předkládaly nejdůležitější a nejaktuálnější stanoviska k problematice odsunu. Dalším kritériem bylo to, zda byly články politicky, ideologicky či emocionálně zbarvené. V neposlední řadě byly použity články, které pojednávaly o technické a organizační stránce odsunu, včetně informací o počtech osob určených k deportaci. Současně byla pozornost věnována článkům,

kteří přinášely širší pohled na odsun, zejména co se týče neutichajících problémů v pohraničí s německými ozbrojenými skupinami a jejich podporou ze strany Němců, kteří stále ještě setrvali na československém území a čekali na odsun.

Za pomoci diskurzivní analýzy hledala práce odpovědi na otázky, které se týkaly zejména četnosti informací o odsunu, přítomnosti politické a ideologické propagandy v textech článků, ve způsobu oslovení čtenáře a v postavení tzv. divokého odsunu v médiích. Téma odsunu se v denících objevovalo pravidelně, nebylo však hlavním zájmem všech čtyř politických stran v bezprostředním poválečném období. Politická propaganda je uplatňována v deníku Rudé právo, které upřednostňuje úlohu Sovětského svazu a její Rudé armády na úkor podílu západních spojenců. Ostatní periodika informovala čtenáře o odsunu objektivně bez politické agitace. V období tzv. divokého odsunu deníky přinášely pouze obecná stanoviska prezidenta republiky a vedoucích představitelů vlády bez uvedení konkrétních případů projevů násilí při vysídlování a masových deportacích německého obyvatelstva. Po schválení odsunu vítěznými mocnostmi na Postupimské konferenci deníky přinášely již konkrétní informace o procesu odsunu, tj. počtu osob určených k vysídlení, zajištění podmínek pro deportované osoby, jakož i vlastní organizaci transferu. Rovněž je čtenář informován o záškodnických projevech Němců určených k vysídlení.

Analyzované články přinášely různorodé informace o nuceném vysídlení tak, aby v konečném výsledku celá práce přinášela aktuální obraz o odsunu, jaký byl prezentován dobovému čtenáři.

Summary

The thesis dealt with the topic of forced displacement of the German population from Czechoslovakia in the period press of 1945-1946. The aim of the work was to present the most comprehensive picture of the displacement process, which was available to readers in the daily press of four permitted political parties nationwide in the Czechoslovak republic after the World War II.

The work presented the main historical events in the development of Czech-German relations, which led to the radical and final solution of the German question on the territory of the Czechoslovak state – the complete expulsion of all Germans.

The work provides an overview of the post-war media, which has undergone restructuring and personal cleansing and shows its functioning in accordance with the new political system.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

Arburg von, Adrian, Staněk, Tomáš, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951, Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici, Nakladatelství SUSA 2010, ISBN 978-80-86057-66-8

Arburg von, Adrian, Staněk, Tomáš, Organizované odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945), část 1., časopis Soudobé dějiny XII/3-4, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2006, ISBN

Bednařík, Petr, Jirák, Jan, Köpplová, Barbara, Dějiny českých médií, Od počátku po současnost, Grada 2011, ISBN 978-80-247-3028-8

Blaive, Muriel, Benešovy dekrety, Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí, CeFREs 2003, ISBN 80-86569-65-0

Brügel, Johann Wolfgang, Češi a Němci 1939-1946, Nymphenburger Verlagshandlung GmbH Mnichov 1974, ISBN 80-200-1440-3

Drápala, Milan, Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-148, PROSTOR 2000, ISBN 80-7260-046-X.

Dratina, Prokop, Československo můj osud, Melantrich 1992, ISBN 80-7023-114-9.

Foucault, Michel, Rád diskurzu, Agora 2006, ISBN 80-969394-3-2.

Frommer, Benjamin, National cleansing, Retribution against Nazi Collaborators in postwar Czechoslovakia, Cambridge University Press 2005, ISBN 978-0-521-00896-9

Glassheim, Eagle, Očista Česko-slovenského pohraničí, Migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech, ACADEMIA Praha 2019, ISBN 978-80-200-3045-0

Judt, Tony, Poválečná Evropa, Její historie od roku 1945, PROSTOR 2018, ISBN 978-80-7260-373-2

Klápště, Jan, Šedivý, Ivan, Dějiny Česka, Nakladatelství lidové noviny 2019, ISBN 978-80-7422-338-9

Kuklík, Jan, Němeček, Jan, Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, Mnichovská dohoda očima signatářů s její dopady na Československo, Auditorium 2011, ISBN 978-80-87284-18-6

Kuklík, Jan, Dějiny československého práva 1945-1989, Auditorium 2011, ISBN 978-80-87284-17-9

Kolektiv autorů, Komu sluší omluva, Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví), Erika Praha 1992, ISBN 80-85612-02-X

Končelík, Jakub, Večera, Pavel, Orság, Petr, Dějiny českých médií 20. století, Portál 2010, ISBN 978-80-7367-698-8

Kural, Václav, Sudety pod hákovým křížem, Ústí nad Labem 2002, ISBN 80-86067-66-1

Küpper, René, Frank, Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty, ARGO 2012, ISBN 978-80-257-0521-6

Mandler, Emanuel, Benešovy dekrety, proč vznikaly a co jsou, LIBRI Praha 2002, ISBN 80-7277-139-6

Malíř, Jiří, Marek, Pavel a kol., Politické strany, vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: Období 1938-2004, Nakladatelství Doplněk Brno 2005, ISBN 80-7239-179-8.

Právo lidu, Národní knihovna České republiky, ročník 1945, ročník 1946, mikrofilm

Sedláková, Renáta, Výzkum médií, Nejužívanější metody a techniky, Grada 2014, ISBN 978-80-247-356-8-9.

Staněk, Tomáš, Odsun Němců z Československa 1945-1947, Academia 1991, ISBN 80-200-0328-2

Zimmerman, Volker, Sudetští Němci v nacistickém státě, Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945), PROSTOR 2001, ISBN 80-7260-055-9

Internetové zdroje

Lidová demokracie

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, ročník 1945,

http://www.digitalniknihovna.cz/cuni_fsv/periodical/uuid:a4e88cb5-8f10-459e-afb8-9940c1bf4d47

Moravská zemská knihovna, ročník 1946,

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:a4e88cb5-8f10-459e-afb8-9940c1bf4d47>

Miessler, Jan, Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů, Média a text II, Prešov 2008, <http://pulist.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bocar1/subor/14.pdf>

Rudé právo, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem, ročník 1945, ročník 1946,

<http://www.digitalniknihovna.cz/svkul/periodical/uuid:4eac74b0-e92c-11dc-9fa1-000d606f5dc6>

Sociologický slovník, Sociologický ústav A.V. ČR, <http://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Po>

Svobodné slovo, Moravská zemská knihovna, ročník 1945, ročník 1946,

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:408ed78a-0355-4e8c-a71a-94755bb427d4>

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Lenka Slepíčková

E-mail:

60134338@fsv.cuni.cz

Studijní obor:

Soudobé dějiny

Semestr a školní rok zahájení práce:

LS, 2019

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS, 2021

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Šafařík

Název práce:

Nucené vysídlení německého obyvatelstva z poválečného Československa v dobovém tisku

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Bakalářská práce se věnuje tématu vysídlení německého obyvatelstva z Československa v dobovém tisku poválečného období. Práce představuje ucelený obraz odsunu, který byl dostupný čtenáři v denících čtyř povolených politických stran Československé strany sociálně demokratické (Právo lidu), Komunistické strany Československa (Rudé právo), Československé strany národně socialistické (Svobodné slovo), Československé strany lidové (Lidová demokracie) působících celorepublikově na území Československé republiky v letech 1945-1946. S využitím diskurzivní analýzy práce zkoumá způsob oslovení čtenářů, jak byla v člancích otázka nuceného odsunu prezentována, zda se jednalo o přední téma či nikoliv a zda podání těchto událostí bylo ovlivněno programy politických stran s využitím jejich ideologické propagandy a politickou náladou doby.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Z počátku práce věnovala více pozornosti historickým událostem vedoucím k odsunu. Po zpracování získaných podkladů se práce více zaměřila na samotné zkoumání vybraných textů, jejich zpracování a následnému vyhodnocení. Byl proveden výzkum literatury o historii médií v předválečném a poválečném období, vyselektovány deníky Komunistické strany Československa, Československé strany národně socialistické, Československé strany sociálně demokratické a Československé strany lidové jako primární zdroje analýzy a proveden výzkum článků, obsahující tematiku nuceného vysídlení. Analyzované články byly vybrány tak, aby v konečném výsledku celá práce přinášela aktuální obraz o odsunu, jaký byl prezentován dobovému čtenáři deníků čtyř povolených politických stran působících v poválečném Československu.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod, metodologie výzkumu, historie česko-německých vztahů, média v poválečném Československu, odsun v dobovém tisku, vyhodnocení, závěr, summary, seznam použité literatury.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):**Knižní zdroje:**

Arburg von, Adrian, Staněk, Tomáš, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951, Češi a Němci do roku 1945, Úvod k edici, Nakladatelství SUSA 2010, ISBN 978-80-86057-66-8

Arburg von, Adrian, Staněk, Tomáš, Organizované odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945), část 1., časopis Soudobé dějiny XII/3-4, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2006, ISBN

Bednařík, Petr, Jirák, Jan, Köpplová, Barbara, Dějiny českých médií, Od počátku po současnost, Grada 2011, ISBN 978-80-247-3028-8

Blaive, Muriel, Benešovy dekrety, Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí, CeFReS 2003, ISBN 80-86569-65-0

Brügel, Johann Wolfgang, Češi a Němci 1939-1946, Nymphenburger Verlagshandlung GmbH Mnichov 1974, ISBN 80-200-1440-3

Drápala, Milan, Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948, PROSTOR 2000, ISBN 80-7260-046-X.

Drtina, Prokop, Československo můj osud, Melantrich 1992, ISBN 80-7023-114-9.

Foucault, Michel, Rád diskurzu, Agora 2006, ISBN 80-969394-3-2.

Frommer, Benjamin, National cleansing, Retribution against Nazi Collaborators in postwar Czechoslovakia, Cambridge University Press 2005, ISBN 978-0-521-00896-9

Glassheim, Eagle, Očista Česko-slovenského pohraničí, Migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech, ACADEMIA Praha 2019, ISBN 978-80-200-3045-0

Judt, Tony, Poválečná Evropa, Její historie od roku 1945, PROSTOR 2018, ISBN 978-80-7260-373-2

Klápště, Jan, Šedivý, Ivan, Dějiny Česka, Nakladatelství lidové noviny 2019, ISBN 978-80-7422-338-9

Kuklík, Jan, Němeček, Jan, Šebek, Jaroslav, Dlouhé stíny Mnichova, Mnichovská dohoda očima signatářů s její dopady na Československo, Auditorium 2011, ISBN 978-80-87284-18-6

Kuklík, Jan, Dějiny československého práva 1945-1989, Auditorium 2011, ISBN 978-80-87284-17-9

Kolektiv autorů, Komu sluší omluva, Češi a sudetští Němci (Dokumenty, fakta, svědectví), Erika Praha 1992, ISBN 80-85612-02-X

Končelík, Jakub, Večera, Pavel, Orság, Petr, Dějiny českých médií 20. století, Portál 2010, ISBN 978-80-7367-698-8

Kural, Václav, Sudety pod hákovým křížem, Ústí nad Labem 2002, ISBN 80-86067-66-1

Küpper, René, Frank, Politická biografie sudetoněmeckého nacionálního socialisty, ARGO 2012, ISBN 978-80-257-0521-6

Mandler, Emanuel, Benešovy dekrety, proč vznikaly a co jsou, LIBRI Praha 2002, ISBN 80-7277-139-6

Malíř, Jiří, Marek, Pavel a kol., Politické strany, vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861-2004, II. díl: Období 1938-2004, Nakladatelství Doplněk Brno 2005, ISBN 80-7239-179-8.

Právo lidu, Národní knihovna České republiky, ročník 1945, ročník 1946, mikrofilm

Sedláková, Renáta, Výzkum médií, Nejužívanější metody a techniky, Grada 2014, ISBN 978-80-247-356-8-9.

Staněk, Tomáš, Odsun Němců z Československa 1945-1947, Academia 1991, ISBN 80-200-0328-2

Zimmerman, Volker, Sudetští Němci v nacistickém státě, Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945), PROSTOR 2001, ISBN 80-7260-055-9

Internetové zdroje:

Lidová demokracie

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, ročník 1945,

http://www.digitalniknihovna.cz/cuni_fsv/periodical/uuid:a4e88cb5-8f10-459e-afb8-9940c1bf4d47

Moravská zemská knihovna, ročník 1946,
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:a4e88cb5-8f10-459e-afb8-9940c1bf4d47>
 Miessler, Jan, Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů,
 Média a text II, Prešov 2008, <http://pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bocar1/subor/14.pdf>
 Rudé právo, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem, ročník 1945, ročník 1946,
<http://www.digitalniknihovna.cz/svkul/periodical/uuid:4eac74b0-e92c-11dc-9fa1-000d606f5dc6>
 Sociologický slovník, Sociologický ústav A.V. ČR, http://encyklopedie.soc.cas.cz/w/PoSvobodné_slovo, Moravská zemská knihovna, ročník 1945, ročník 1946,
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:408ed78a-0355-4e8c-a71a-94755bb427d4>

Podpis studenta a datum

12. 2. 2021 Lenka Slepíčková

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		